БАШҠОРТ ТЕЛЕ

2

БАШҠОРТ ТЕЛЕ 2

Яландар, ҡырҙар хәҙергә
Бушап тын ҡалды.
Күбәләктәр яҙға саҡлы
Йоҡоға талды.
Көҙ килеп етте.
Сентябрь дуҫ, сумка тотоп,
Мәктәпкә китте.

Гөлфиә Юнысова

2 БАШҠОРТ ТЕЛЕ

Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларында башҡорт телен (дәүләт теле булараҡ) өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы

2-се баҫма

КИТАП
ӨФӨ • 2017

УДК 373.167.1:811.512.141
ББК 81.2 Баш-922
Б28

Шартлы тамғалар — Условные обозначения

А — тыңлап аңлау — аудирование

Т — төркөмдә эш — работа в группе

П — парлап эшләү — работа в паре

1 — дәрес һаны — номер урока

— белемде киңәйтеү өсөн материал — материал для расширения кругозора

— актив һүҙлек — активная лексика

— пассив һүҙлек — пассивная лексика

Б28 **Башҡорт теле** : уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-се класы өсөн башҡорт телен (дәүләт теле булараҡ) өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы. — 2-се баҫма / [Х. А. Толомбаев, М. С. Дәүләтшина, Ф. М. Ғиниәтуллина, Н. Н. Кинйәбаева]. — Өфө : Китап, 2017. — һүрәттәре менән 148 бит.

ISBN 978-5-295-06802-7

УДК 373.167.1:811.512.141
ББК 81.2 Баш-922

ТП—2017

ISBN 978-5-295-06802-7

© Толомбаев Х. А., Дәүләтшина М. С., Ғиниәтуллина Ф. М., Кинйәбаева Н. Н., 2014
© Голубев Г. Е., һүрәттәр, 2014
© БР-ҙың Зәйнәб Биишева ис. Башҡортостан «Китап» нәшриәте ДУП-ы, биҙәлеш, 2017

1 Һин кем?
Ты кто?

1. Прочитай слоги и слова.

бә	гә	дә	зә	кә	лә	мә	нә	рә	сә	тә
әб	әг	әд	әз	әк	әл	әм	ән	әр	әс	әт

сәләм	дәфтәр	Әлиә	Әмир	Кәрим
әсәй	мәктәп	Әминә	Әхәт	Ләйлә

А **2.** Послушай разговор мальчика и девочки. Скажи, как их зовут.

— Сәләм! Мин Әмир. Ә һин кем?

— Сәләм! Мин Әлиә. Мин — уҡыусы.

3. Расскажи о мальчике.

Ул — Ваня.
Ваня — уҡыусы.

Т **4.** Познакомьтесь со своими соседями.

Т **5.** Познакомьте Лунтика со своими друзьями.

мин — я
һин — ты
ул — он (она)
уҡыусы — ученик
сәләм — привет

әсәй — мама
дәфтәр — тетрадь
мәктәп — школа

2 Һеҙ кем?
Вы кто?

А Һаумыһығыҙ, уҡыусылар! Ултырығыҙ. Мин Ирина Ринатовна. Мин башҡорт теле уҡытыусыһы.

Беҙ Башҡортостанда йәшәйбеҙ. Башҡортостанда рус һәм башҡорт телдәре — дәүләт телдәре.

1. Прочитай слоги и слова.

һа	һо	һу	һи	һә	һе	һы

һыу — һаумы — Таһир
һут — һау бул — Заһир

2. Запомни слова приветствия и прощания.

— Сәләм, Алина!
— Һау бул, Алина!

— Һаумы, Ильяс!
— Һау бул, Ильяс!

Т **3.** Прослушайте диалог и повторите.

— Һаумыһығыҙ, балалар!
— Һаумыһығыҙ! Ә һеҙ кем?
— Мин Алһыу Әмировна. Башҡорт теле уҡытыусыһы.

Это интересно

В Финляндии и Норвегии люди здороваются, прикасаясь друг к другу носами. На Тибете при встрече правой рукой снимают шапку, левую руку заводят за ухо и показывают язык. В Японии люди отдают поклон, а башкиры подают обе руки и слегка наклоняются.

уҡытыусы — учитель
һаумы — здравствуй
һаумыһығыҙ — здравствуйте
һау бул — до свидания
һау булығыҙ — до свидания

балалар — дети
уҡыусылар — ученики
һыу — вода
һут — сок

3 Һинең исемең кем (нисек)?
Как тебя зовут?

А — Һаумы, Әминә!
— Сәләм, Айрат! Ә был кем?
— Был минең класташым. Уның исеме — Денис.
— Денис башҡортса аңлаймы?
— Эйе. Беҙ мәктәптә башҡорт телен өйрәнәбеҙ.

1. Прочитай слоги и слова.

ңа нә ңе ңо ңы минең уның
аң әң ең оң ың һинең уҡытыусының

П **2.** Рассмотри рисунок и скажи, что делают мальчики.

— Һинең исемең нисек?
— Минең исемем — Азамат.
— Ә һинең исемең кем?
— Минең исемем — Әмир.

3. Вспомни слова со звуком **[ң]**.

Это интересно

В башкирском языке буква **ң** встречается только в середине и в конце слова, уң — правый, миңә — мне.

П **4.** Познакомьтесь с котёнком Маши.

— Был минең бесәйем. Уның ҡушаматы — Барсик.

Т **5.** Познакомьтесь с героями сказок.

минең исемем — моё имя
һинең исемең — твоё имя
уның исеме — его (её) имя

төлкө — лиса
бесәй — кот, кошка

4 Һинең исемең кем (нисек)?
Как тебя зовут?

А Ике малай таныша:

— Һинең исемең кем?
— Марат.
— Минем дә исемем — Марат.
— О-о-о, һин дә Марат, мин дә Марат. Бәт кызык!

П **1.** Познакомьтесь с героями мультфильма.

— Һинең исемең нисек?
— Минем исемем ... .
— Ә һинең исемең нисек?
— Минем исемем ... .
— Ә аның исеме кем?
— Аның исеме ... .

Т **2.** Игра «Знакомство». Встаньте в круг и по цепочке знакомьтесь друг с другом.

3. Внимательно прочитай слова и сравни.

мин   миң   ун   уң

беҙҙең — наш
мин — я
ун — десять

миң — родинка
уң (ҡул) — правая (рука)
ҡыҙыҡ — интересно, смешно

5 Һин ҡайҙа йәшәйһең?
Где ты живёшь?

А Һаумыһығыҙ. Танышайыҡ. Минең исемем — Айҙар. Мин икенсе класта уҡыйым. Математика, башҡорт теле, физкультура дәрестәрен яратам. Дәрестән һуң велосипедта йөрөйөм, малайҙар менән футбол уйнайбыҙ.

1. Прочитай слоги и слова.

аҙ	оҙ	уҙ	ыҙ	иҙ	әҙ
эҙ(еҙ)	таҙа	беҙ	ҙа	ҙо	ҙу
ҙы	ҙи	ҙә	ҙе	яҙа	ҙур

П **2.** Прочитайте и продолжите диалог.

— Сәләм! Мин Айҙар. Ә һин кем?
— Мин Әминә. Һин ҡайҙа йәшәйһең?
— Мин Сибайҙа йәшәйем. Ә һин?
— ...

Т **3.** Скажите, кто где живёт.

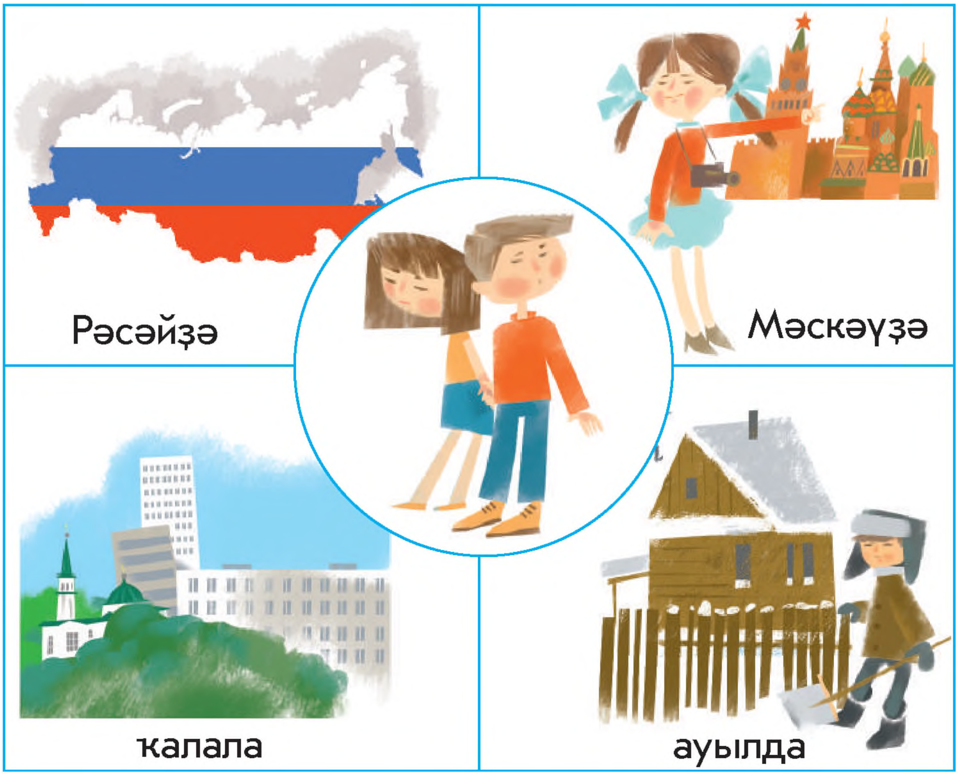

Өлгө: Мин Рәсәйҙә йәшәйем.
Айҙар ауылда йәшәй.

ауылда — в деревне
ҡалала — в городе
яҙа — пишет
йәшәйем — живу

икенсе — второй (-ая, -ое)
ҙур — большой (-ая, -ое)
уҡыйым — учусь
таҙа — чистый (-ая, -ое)
беҙ — мы

6 Һин ҡайҙа йәшәйһең?
Где ты живёшь?

А Һаумыһығыҙ. Минең исемем — Хәйҙәр. Мин икенсе класта уҡыйым. Мин Өфөлә Салауат Юлаев урамында йәшәйем. Өфө — Башҡортостандың баш ҡалаһы. Мин Өфөнө бик яратам.

П **1.** Узнайте, где живут герои сказок.

Һин ҡайҙа йәшәйһең?

һыуҙа

урманда

Айҙа

ерҙә

Ө л г ө : — Крокодил Гена, һин ҡайҙа йәшәйһең?
— Мин һыуҙа йәшәйем.

Ҡ у л л а н ы у ө с ө н һ ү ҙ ҙ ә р: һуҡыр сысҡан, Лунтик, терпе.

Т **2.** Составьте предложения из данных слов. Оцените свою работу после коллективной проверки.

	Салауатта	
	ауылда	
	Борайҙа	йәшәйем
мин	Йылайырҙа	йәшәмәйем
	Сибайҙа	
	Ишембайҙа	
	Шишмәлә	

Өлгө: Мин Салауатта йәшәйем. Мин ауылда йәшәмәйем.

йәшәмәйем — не живу
урамында — на улице
йортта — в доме
фатирҙа — в квартире

һыуҙа — в воде
Айҙа — на Луне
урманда — в лесу
ерҙә — на земле

7 Һиңә нисә йәш?
Сколько тебе лет?

А Һаумыһығыҙ. Минең исемем — Тортила. Мин һыуҙа ла, ерҙә лә йәшәйем. Ә дуҫым Буратино тик ерҙә генә йәшәй. Беҙ бик дуҫ.

Назови автора и название этого произведения.

1. Прочитай слоги и слова.

бү	гү	кү	нү	сү	тү	рү	дүрт
үб	үг	үк	үн	үс	үт	үр	түгел

2. Научись отвечать на вопрос «һиңә нисә йәш?» («Сколько тебе лет?»).

миңә	5 биш	6 алты	7 ете	йәш
	8 һигеҙ	9 туғыҙ	10 ун	

миңә	1 бер	2 ике	3 өс	4 дүрт	йәш түгел

Өлгө: Миңә ете йәш. Миңә дүрт йәш түгел.

П **3.** Прочитайте диалог и продолжите.

— Сәләм! Минең исемем — Илүс. Ә һин кем?
— Сәләм! Мин Фәнүз. Һиңә нисә йәш?
— Миңә ете йәш. Ә һиңә?
— Миңә лә ете йәш.
— Ә һин ҡайҙа йәшәйһең?
— ...

түгел — не (частица)

дуҫ — друг
дуҫтар — друзья

Это интересно

В зоопарке Индии жила самая старая черепаха. Ей было 226 лет, вес составлял 250 кг.

8 Тән өлөштәре
Части тела

A Сәләм! Минең исемем — Гүзәл. Мин Асҡын районы Ҡашҡа ауылында йәшәйем. Миңә һигеҙ йәш. Мин икенсе класта уҡыйым. Минең дуҫым Илүзә Өфөлә Мостай Кәрим урамында йәшәй. Уға ун йәш, ул дүртенсе класта уҡый. Беҙ бик дуҫ.

1. Прочитай слоги и слова.

ҡа	ҡи	ҡо	ҡу	ҡы	уҡыусы	уҡый
аҡ	иҡ	оҡ	уҡ	ыҡ	уҡытыусы	уҡыта

2. Познакомься с новыми словами.

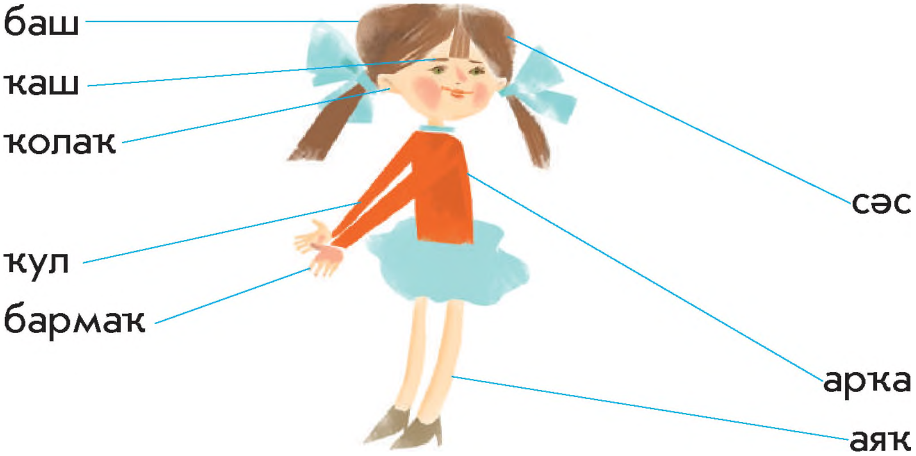

3. Игра. Кто больше назовёт слов со звуком **[ҡ]**.

Т **4.** Измените слова по образцу. Обсудите в группе выполненную работу и оцените друг друга.

минең	сәс**ем**	баш..	ҡул..	исем..
һинең	сәс**ең**	баш..	ҡул..	исем..
уның	сәс**е**	баш..	ҡул..	исем..

уҡый — учится, читает
уҡыта — учит

тик, генә — только

9 Тән өлештәре
Части тела

А Бер, ике — был баш,
Өс, дүрт — былар ҡаш,
Биш, алты — ҡулдар,
Ете, һигеҙ — күҙҙәр,
Туғыҙ, ун — аяҡтар,
Танау, ауыҙ, ҡолаҡтар.

1. Познакомься с новыми словами.

күҙ
керпек
бит
тел
теш
ауыҙ
ирен

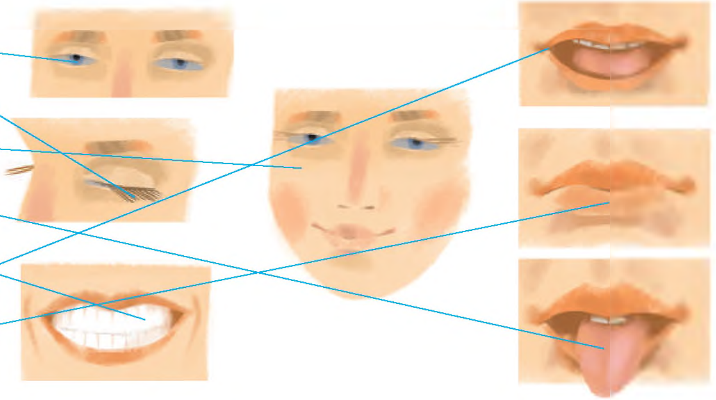

2. Прочитай стихотворение и выучи наизусть. Расскажи в классе.

Был мин

Бына танауым,
Был минең ҡашым,
Күҙем, ҡолағым,
Ә бына башым.

Ауыҙҙы асһам,
Телем күренә.
Теҙелгән тешем
Өс бөртөк кенә.

Ҡулды күтәрҙем —
Аяҡ тыпырлай,
Үҙенән-үҙе
Бейергә һорай.

(Рәсимә Ураҡсина)

3. Запомни советы врачей.

Иртән һәм кисен тешеңде таҙарт! (Утром и вечером чисти зубы!)

Ҡулыңды һабын менән йыу! (Руки мой с мылом!)

4. Сравни и объясни значение.

күҙ һалыу — глаз положить
тел сарлау — лясы точить

10 Ауырта/ауыртмай
Болит/не болит

А Отгадай загадку.

Аяғы юҡ, ҡулы юҡ,
Ауыҙы юҡ, теле юҡ.
Ә үҙенең өйрәтмәгән,
Һөйләмәгән һүҙе юҡ.

1. Составь предложения из данных слов.

минең	теш**ем** эс**ем** баш**ым** ҡул**ым**	ауырта ауыртмай

Өлгө: Минең ҡулым ауырта.
Минең башым ауыртмай.

Т **2.** Составьте предложения и запишите. Работайте внимательно.

һинең уның	теш..(-ең; -е) күҙ..(-ең; -е) баш..(-ың; -ы) эс..(-ең; -е) ҡул..(-ың; -ы)	ауырта ауыртмай

П **3.** Прочитайте диалог и составьте по образцу новый.

— Һаумыһығыҙ, Кәримә Камилевна.
— Һаумы, Костя.
— Минең башым ауырта.
— Нимә булды?
— Йығылдым.
— Бына һиңә дарыу. Һаҡ йөрө.

4. Спиши, вставляя пропущенные буквы **(ҡ — к)**. Проверь себя по словарю.

у..ытыусы, ..ола.., ..аш, ..ул, ..ерпе.., ая.., барма.., ар..а, у..ыусы

ауырта — болит
ауыртмай — не болит

нимә булды? — что случилось?
йығылдым — упал
дарыу — лекарство
һаҡ йөрө — ходи осторожно

5. Составь из букв слова.

т л е, ҙ у ы а, т б и, ҡ а я, а а ҡ р

11 Минең, һинең, уның
Мой (моя), твой (твоя), его (её)

А Ғаяз уҡытыусыға:

— Ғәлиә Әмировна, минең эсем ауырта. Мин контроль диктант яҙмайым әле.

— Ә бөгөн контроль диктант булмай бит.

— Ура-а-а, минең эсем дә ауыртмай!

1. Прочитай слоги и слова.

ға	ғә	ғо	ғө	ғү	ғи	ғы
аға	әғ	оғ	өғ	үғ	иғ	ыға

туған	ғаилә	һаумыһығыҙ
ғәфү ит	ағай	һау булығыҙ

2. Составь имена мальчиков. Какие имена встречаются чаще?

Ға → та, яз, риф

Ғә → лим, зим, фүр

3. Познакомься с новыми словами.

4. Прочитай текст и переведи.

Был минең әсәйем. Уның исеме — Ғәлиә Булатовна. Әсәйем врач булып эшләй. Уға 35 йәш. Мин уны яратам.

Расскажи о своей маме.

5. Прочитай стихотворение и выучи наизусть. Расскажи его родным.

Матур менән көслө

Бер кем дә юҡтыр
Әсәйем ише —
Ул донъялағы
Иң матур кеше.

Бер кем дә юҡтыр
Атайым төҫлө —
Ул бик тә батыр,
Ул бик тә көслө.

(Фәүзиә Рәхимғолова)

6. Прочитай. Запомни совет!

Карлсон:
— Минең тешем ауырта!
Врач:
— Тешеңде таҙарт!

ғаилә — семья
ғәфү ит — извини
эшләй — работает
врач булып — врачом

туған — родственник
утыҙ биш — тридцать пять
юҡтыр — нет, наверное
иш — пара
батыр — смелый (-ая, -ое)
көслө — сильный (-ая, -ое)

12 Бармы? Есть ли?

А Минең апайым менән ҡустым бар. Апайымдың исеме — Гүзәл. Ул бишенсе класта уҡый. Ҡустымдың исеме — Ғаяз. Ул балалар баҡсаһына йөрөй. Беҙ бик татыубыҙ.

1. Составь предложения из данных слов.

минең һинең	ағай.. апай.. һеңле.. ҡусты..	бар юҡ

Өлгө: Минең апайым бар. Һинең апайың юҡ.

П **2.** Прочитайте диалог и составьте свой.

— Галя, һинең ағайың бармы?
— Эйе, бар.
— Уның исеме нисек?
— Гриша.
— Ул уҡыймы?
— Юҡ, ул полицейский булып эшләй.

3. Допиши окончания слов. Если трудно, то загляни в справочник.

Миңә һигеҙ йәш. Мин мәктәптә уҡый.. . Мин.. һеңлем бар. Ул бәләкәй. Атай.. заводта эшләй. Әсәй.. театрҙа эшләй.

4. Научись отличать эти слова.

ултыр → **ғыс**

ултыр → **ығыҙ**

5. Прочитай стихотворение о маме. Чётко выговаривай каждый звук.

Әсәйем

Әсәйең кем тиһегеҙме?
Белмәйһегеҙме шуны ла,
«Алтын ҡуллы апай», тиеп
Йөрөтәләр уны ла.

(Файыҡ Мөхәмәтйәнов)

бармы? — есть ли?
бар — есть
юҡ — нет
эйе — да

балалар баҡсаһы — детский сад
бәләкәй — маленький (-ая, -ое)
алтын ҡул — золотые руки

Это интересно

Согласно Книге рекордов Гиннесса, самая многодетная семья жила в России в XVIII веке. У них было 69 детей.

13 Нимә эшләй?
Что делает?

А Был минең әсәйем. Уның исеме — Ғәлимә Наилевна. Әсәйем поликлиникала эшләй. Ул балалар врачы. Балалар уны ярата.

Был минең атайым. Уның исеме — Ғәлинур Юлаевич. Ул заводта эшләй. Мин атайым менән әсәйемде бик яратам.

1. Прочитай слоги и слова. Не забывай про ударения в словах.

бө гө ҙө зө йө кө лө мө нө рө сө фө
өб өг өҙ өз өй өк өл өм өн өр өс өф

Бөрө Нөгөш Өфө Өршәк

2. Составь имена девочек. Посмотри в словаре перевод слова «гөл». Как ты думаешь, что обозначают эти имена?

Гөл → дәр, сөм, гөнә

Гөл → сәсәк, наз, шат

П **3.** Прочитайте диалог. Разыграйте разные ситуации.

— Сәләм, Гөлсөм. Был кем?
— Сәләм, Олег. Был минең олатайым.
— Уның исеме нисек?
— Өлфәт.
— Олатайың нимә эшләй ул?
— Ул машина йүнәтә.

4. Познакомься с новыми словами.

олатайым
ҡартатайым

өләсәйем
ҡартәсәйем

минең

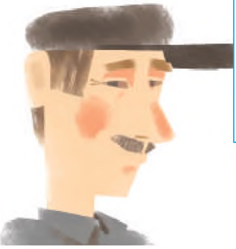

атайым

әсәйем

5. Принеси фотографию своей семьи. Подготовь рассказ о членах своей семьи.

6. Прочитай стихотворение и выучи наизусть.

Бәхетле

Өләсәйем бәхетле,
Олатайым бәхетле,
Атай менән әсәй ҙә,
Мин үҙем дә бәхетле.

(Фәүзиә Рәхимғолова)

олатай, ҡартатай — дедушка
өләсәй, ҡартәсәй — бабушка

бәхетле — счастливый (-ая, -ое)
Өфө — Уфа
йүнәтә — ремонтирует

14 Нимә эшләй? Что делает?

А

Был бармаҡ — олатай,
Был бармаҡ — өләсәй,
Был бармаҡ — атай,
Был бармаҡ — әсәй,
Был бармаҡ — мин.

1. Внимательно прочитай рассказ Айрата о своей семье и постарайся запомнить.

Минең атайым һәм әсәйем бар. Мин уларҙың улы. Минең апайым — уларҙың ҡыҙы. Олатайым — әсәйемдең атаһы. Өләсәйем — әсәйемдең әсәһе. Ҡартатайым — атайымдың атаһы. Ҡартәсәйем — атайымдың әсәһе. Мин уларҙың ейәне. Апайым — уларҙың ейәнсәре.

2. Расскажи о своей семье.

3. Познакомься с новыми словами. Составь с ними предложения.

Өлгө: Әлиә һүрәт төшөрә.

Т **4.** Прочитай стихотворение. Обсудите содержание в группе.

Апайым — доктор

Һеҙ әле белмәйһегеҙҙер,
Апайым минең — доктор.
Уның кеүек дауалаусы
Яҡын-тирәлә юҡтыр.

Сирлеләргә дарыу бирә,
Бәйләй ул яраларҙы.
Укол ҡаҙап төҙәтә ул
Сирләгән балаларҙы.

(Әлфинур Вахитова)

П **5.** Заполните кроссворд и прочтите полученное слово.

1. Ғаиләлә минән оло ҡыҙ. 2. Ғаиләлә минән бәләкәй малай. 3. Әсәйемдең атаһы. 4. Ғаиләлә минән ҙурыраҡ малай.

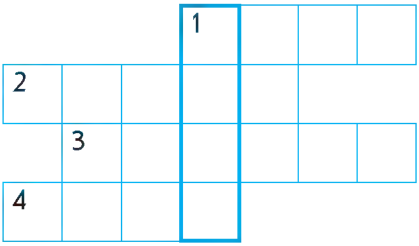

6. Составь из букв слова. Оцени свою работу после проверки.

О А Т А
Л Й О

Ә Л Ә
Ө Б
С Е Й

ейән — внук
ейәнсәр — внучка
һөйләй — рассказывает
һүрәт төшөрә — рисует

төҙөй — строит
урамда йөрөй — гуляет на улице

15 Нимә менән?
С чем?

А Минең исемем — Илүзә, фамилиям — Кәримова. Мин икенсе класта уҡыйым. Минең атайым, әсәйем, олатайым, өләсәйем, апайым бар. Атайым мәктәптә уҡытыусы булып эшләй. Әсәйем банкта эшләй. Олатайым менән өләсәйем — пенсионерҙар. Апайым — студент. Ул университетта уҡый. Беҙ татыу йәшәйбеҙ.

1. Прочитай слоги и слова.

ҫа	ҫо	ҫы	аҫ	оҫ	ыҫ	иҫ	дөрөҫ
ҫә	ҫө	ҫе	әҫ	өҫ	еҫ	эҫ	дөрөҫ түгел

2. Познакомься с новыми словами. Придумай с ними словосочетания.

икмәк	ҡоймаҡ	бәлеш	бутҡа
һөт	сәй	бал	аш

Өлгө: тәмле ҡоймаҡ.

П **3.** Прочитайте текст и постарайтесь понять содержание. Обсудите содержание текста с соседом.

Мин иртәнге аш ашайым. Колбаса, сыр менән икмәк ашайым, бал менән сәй эсәм. Бал бик тәмле. Ә һеңлем ҡоймаҡ менән сәй эсә. Ул ҡоймаҡ ярата. Ҡоймаҡты өләсәйем бешерҙе.

4. Прочитай стихотворение и выучи наизусть. Расскажи родителям.

Икмәк

Икмәкте кем дә ярата:
Минең әсәй,
Атай ҙа,
Ағайым да,
Апайым да,
Өләсәй ҙә,
Олатай ҙа.
Тәмләп-тәмләп
ашай уны
Һеңлем дә,
Энекәш тә,
Дуҫтарым да.

(Сафуан Әлибай)

5. Если соединишь разорванные части слов, то узнаешь, что из еды понравилось инопланетянину на Земле. Прочитай эти слова.

ик бә

ҡой мәк

бут маҡ

ҡа леш

иртәнге аш — завтрак
ашайым — ем, кушаю
эсәм — пью
менән — с (предлог)

татыу — дружно
тәмле — вкусно
бешерҙе — приготовила

16 Нимә менән?
С чем?

А Беҙ төшкө аш ашайбыҙ. Әсәйем тәмле аш бешерҙе. Мин ашты ҡорот менән ашайым. Ҡорот менән аш бик тәмле. Ҡоротто өләсәйем эшләй.

1. Познакомься с новыми словами.

ит	картуф	балыҡ
туңдырма	май	һут

2. Спиши предложения, запомни их.

Ашығыҙ тәмле булһын! (Приятного аппетита!)
Өҫтәлегеҙ гел тулы булһын! (Пусть ваш стол всегда будет полон!)

П **3.** Составьте меню для сказочных героев. Оцените свою работу.

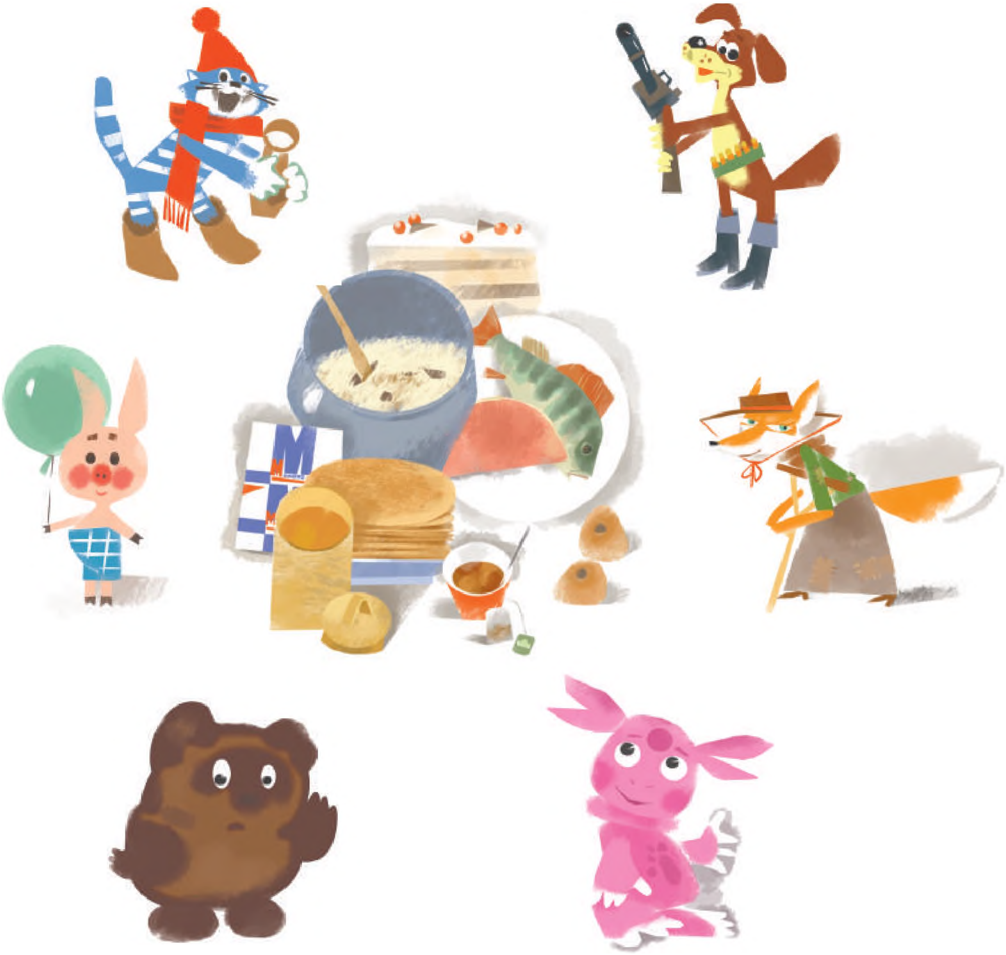

4. Познакомься с башкирскими блюдами.

ҡатыҡ, ҡорот, ҡымыҙ, сәксәк, эремсек

Какие из этих продуктов есть на прилавках магазинов? Какие из них ты пробовал?

5. Слова «рассыпались». Помоги собрать.

ймоаҡк, шәлеб, кәмки, ҡабту, амрдыңту, тркфау

Подсказка: блины, мороженое, хлеб, пирог, каша, картофель.

Т **6.** Знаете считалки? Познакомьтесь со считалкой на башкирском языке. На перемене поиграйте с друзьями.

Бер, ике, өс, дүрт, биш,
Алты, ете, һигеҙ, туғыҙ, ун.
Ундан — уймаҡ,
Табала — ҡоймаҡ,
Мейестә — бәлеш,
Сыҡ та йәбеш!

төшкө аш — обед

ҡорот — курут
ҡымыҙ — кумыс
сәксәк — чак-чак
эремсек — творог

17 Нимә менән?
Чем?

А Бөгөн минең тыуған көнөм. Беҙгә олатайым менән өләсәйем, картатайым менән картәсәйем килделәр. Әсәйем коймак, бәлеш бешерҙе. Атайым тәмле торт-туңдырма, кәнфит, һут һатып алды. Тыуған көн бик күңелле үтте.

1. Познакомься с новыми словами. Придумай с ними словосочетания.

бысак	сәнске	калак
сынаяк	таба	балғалак

Өлгө: үткер бысак.

Кулланыу өсөн һүҙҙәр: үткер — острый, тимер — железный, таҙа — чистый, эҫе — горячий, еңел — лёгкий.

2. Внимательно рассмотри таблицу и постарайся запомнить. Это поможет тебе правильно понимать текст и разговаривать.

нимә менән? **чем?**	бысаҡ менән ҡалаҡ менән сәнске менән	ножом ложкой вилкой
нимә менән? **с чем?**	бал менән май менән кәнфит менән	с мёдом с маслом с конфетами

3. Прочитай предложения, переведи на русский язык. Ты разглядел разницу в переводе?

Атай **бысаҡ менән** икмәк телә.
Урал **ҡорот менән** аш ашай.
Алина **кәнфит менән** сәй эсә.

4. Прочитай. Понравившееся стихотворение выучи наизусть.

Сәй эсеү

Әсәй, өләсәй, ейәнсәр
Өсәүләп сәй эсәләр.
Сәйнүк сәйен эсеп бөткәс,
Самауырға күсәләр.

(Факиһа Туғыҙбаева)

Өҫтәл артында Айбулат
Ашап ултыра бутҡа.
Сынаяҡты йә ҡалаҡты
Һәр саҡ яңылыш тота.

(Фаҡиһа Туғыҙбаева)

5. Поищите названия посуды. Кто больше найдёт, тот молодец!

т	а	б	а	л	р
к	ә	с	т	р	ү
к	с	а	м	а	л
и	т	ә	р	и	л
л	ә	к	б	и	к
б	ы	с	а	ҡ	ә
б	л	а	у	р	ә
у	ҡ	а	л	а	ҡ
б	о	к	а	л	ҡ

килделәр — пришли
тыуған көн — день рождения
һатып алды — купил
күңелле — весело
телә — режет

18 Ҡабатлау
Повторение

А Был беҙҙең ғаилә. Бөгөн ял көнө. Олатайым менән ҡустым әкиәт уҡыйҙар. Әсәйем менән апайым торт бешерәләр. Өләсәйем менән һеңлем паркта. Мин атайым менән компьютерҙа уйнайым.

Т Составьте предложения по картине. Обсудите свои предложения в группе.

ярҙам итә — помогает
уйнай — играет
йоҡлай — спит

ҡурай — курай
карауат — кровать

Минең мәктәбем — Моя школа

19 Мәктәп ниндәй?
Школа какая?

1. Познакомься с новыми словами. Придумай с ними словосочетания.

ҙур мәктәп — **бәләкәй** мәктәп

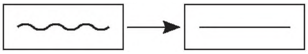

яңы — **иҫке** — **матур** — **насар**

А **2.** Прослушай текст. Расскажи о своей школе.

Был беҙҙең мәктәп. Ул яңы, матур. Мәктәптә математика, башҡорт теле, рус теле, инглиз теле, биология, география кабинеттары бар. Кабинеттар ҙур, матур.

3. Игра «Снежный ком». Постарайся как можно быстрее прочитать эту лесенку.

Мәктәп.
Был мәктәп.
Был беҙҙең мәктәп.
Был беҙҙең яңы мәктәп.
Был беҙҙең яңы, ҙур мәктәп.
Был беҙҙең яңы, ҙур, матур мәктәп.

Построй свою лесенку и прочитай соседу.

П **4.** Прочитайте диалог и составьте новый.

— Сәләм. Һинең исемең нисек?
— Сәләм. Минең исемем — Артур. Ә һинең?
— Минең исемем — Тимур. Һин нисәнсе мәктәптә уҡыйһың?
— Икенселә.
— Ә был беҙҙең мәктәп. Ул ҙур, яңы, матур.
— Беҙҙең мәктәп тә яңы. Унда бассейн бар.
— О, шәп икән! Минең дә һеҙҙең мәктәптә уҡығым килә.

5. Прочитай стихотворение и приготовь ответы на вопросы.

Уңған ҡыҙ

Гөлшат бөгөн иртә торҙо,
Ҡулын, битен, тешен йыуҙы.
Сәсен үреп, таҫма таҡты,
Гөлдәргә һыу һибеп ҡуйҙы.

Урынын да йыйыштырҙы,
Үҙе бөгөн шундай шат.
Ана, ниндәй етеҙ баҫып,
Мәктәпкә бара Гөлшат.

(И. Ғүмәрова)

1. О ком идёт речь в стихотворении?
2. Что сделала Гульшат с утра?
3. Почему у неё весёлое настроение?

6. В предложениях есть ошибки. Внимательно прочитай и выпиши правильные предложения. Не забудь сверяться с текстом из упражнения 5.

1) Гөлшат бөгөн һуң торҙо.
2) Гөлдәргә һыу һибеп ҡуйҙы.
3) Сәсен һүтеп, таҫма таҡты.
4) Мәктәпкә бара Гөлшат.

мәктәп — школа
матур — красивый (-ая, -ое)
ҙур — большой (-ая, -ое)
яңы — новый (-ая, -ое)
күп — много

иҫке — старый (-ая, -ое)
насар — плохой (-ая, -ое)
ниндәй? — какой?

20 Класс ниндәй?
Класс какой?

А Был беҙҙең мәктәп. Ул ҙур, өс ҡатлы. Беҙҙең мәктәп матур. Бөтә кабинеттарҙа ла сәскәләр үҫә. Мәктәптә ҙур спортзал, ашхана, төрлө кабинеттар бар. Унда дуҫтарым күп, күңелле.

1. Познакомься с новыми словами. Придумай словосочетания.

таҡта	аҡбур	өҫтәл
ишек	тәҙрә	иҙән

П **2.** Прочитайте диалог и продолжите его.

— Беҙҙең мәктәп ҙур, яңы.
— Ә беҙҙең мәктәп иҫке.
— Беҙҙең класта компьютер бар.
— Ә беҙҙең класта интерактив таҡта бар.
— ...

3. Нарисуй свой класс и подпиши каждый предмет. Оцени свою работу.

4. Спиши предложения, вставляя пропущенные слова.

Был беҙҙең ... . Ул ..., ... Стенала ... . Класта 1 ..., 10 ..., 20 ..., 3 ... бар.

Ҡулланыу өсөн һүҙҙәр: матур, таҡта, класс, ҙур, ултырғыс, өҫтәл, парта, тәҙрә.

5. На уроке ты слышишь из уст учителя башкирскую речь. Чтобы успешно работать, ты должен хорошо понимать сказанное. Вот некоторые фразы. Запомни их!

Таҡтаға сыҡ!	Выйди к доске!
Дәрес башланды (бөттө).	Урок начался (закончился).
Инергә мөмкинме (яраймы)?	Можно войти?
Сығырға яраймы?	Можно выйти?

6. Отгадай загадку.

Дүрт апайға бер яулыҡ.

ашхана — столовая

өс ҡатлы — трёхэтажный

Мин мәктәпкә йыйынам — Я собираюсь в школу

21 Кемдеке? Чей? Чья? Чьё?

А Был беҙҙең класс. Ул шундай яҡты, матур. Минең партам тәҙрә эргәһендә. Тәҙрәнән беҙҙең йорт күренеп тора. Тәҙрә төбөндәге гөлдө әсәйем бүләк итте. Беҙҙең класта интерактив таҡта ла бар. Уның менән эшләүе ҡыҙыҡ. Уҡытыусының өҫтәлендә компьютер тора. Беҙ дәрестә башҡортса мультфильмдар ҙа ҡарайбыҙ.

1. Познакомься с новыми словами. Придумай словосочетания и предложения.

дәреслек	дәфтәр	ҡәләм
юйғыс	пенал	карта

2. Прочитай и скажи, чья это вещь.

китап минеке

пенал һинеке

альбом уныҡы

П **3.** Внимательно прослушайте диалог. Обменяйтесь вещами и поговорите друг с другом.

— Был һинең ручкамы?
— Юҡ, был ручка минеке түгел.
— Кемдеке?
— Сашаныҡы.

4. Головоломка. Если ты правильно составишь предложение, то прочитаешь о пользе книги.

Подсказка: шишмәһе, белем, китап.

5. На уроке ты слышишь из уст учителя башкирскую речь. Чтобы успешно работать, ты должен хорошо понимать сказанное. Вот некоторые фразы. Запомни их!

Китапты асығыҙ.	Откройте книгу.
Китапты ябығыҙ.	Закройте книгу.
Дәфтәргә яҙабыҙ.	Пишем в тетради.
Дәреслектән уҡы.	Читай по учебнику.
Таҡтаны һөртөгөҙ.	Вытирайте доску.
Күнегеүҙе табығыҙ.	Найдите упражнение.
Өй эшен яҙығыҙ.	Запишите домашнее задание.
Дәрес тамам.	Урок окончен.

Это интересно

1000 лет назад в Аравии дети учились, сидя на верблюдах. Плохих учеников наказывали плетьми. А хороших учеников на верблюде возили по городу, и все жители угощали их сладостями.

Слово «школа» пришло в русский язык из Древней Греции и означало не «учебное заведение», а «досуг», «отдых».

22 Нисек? Как?

А Мин мәктәпкә йыйынам. Әсәйем:

— Улым, китап-дәфтәреңде алдыңмы?

— Эйе.

— Ҡәләм-ручкаңды алдыңмы?

— Эйе.

— Көндәлегеңде алдыңмы?

— Юҡ. Ул ҡайҙа икән? Ә-ә-ә, уҡытыусы өҫтәлендә ҡалды бит...

— Ә дәресеңде нисек эшләнең?

— ...

Ответь на вопросы.

1. Как мальчик выполнил домашние задания без дневника?
2. Как ты думаешь, почему мальчик забыл дневник?

1. Познакомься с новыми словами. Придумай предложения.

матур яҙа

ҡысҡырып һөйләй

яҡшы уҡый

дөрөҫ ултыра

П **2.** Прочитайте диалог и попробуйте изменить его по-своему.

— Һин яҡшы уҡыйһыңмы?
— Эйе. «4», «5» кенә алам. Ә һин?
— Мин насар уҡыйым шул.
— Ни эшләп?
— Әллә. Уҡытыусы «2» йә «3» ҡуя бит.
— Ә һин тырышып уҡы.

3. Заполни кроссворд.

4. Отгадай загадки.

1) Ҡәләме юҡ, ҡулы юҡ,
Тәҙрәгә һүрәт төшөрә.

(һыуыҡ)

2) «Алфавит»та нисә хәреф бар?

(ете)

3) «Дәрес» башында беҙ нимә ишетәбеҙ?

(д хәрефен)

4) Яҙып ҡарағыҙ әле һеҙ
Һан менән «300 техник».
Төҙөгөҙ яңы бер һүҙ,
Ниндәй һүҙ ул?

(зоотехник)

5) Яҙып ҡарағыҙ әле һеҙ
Һан менән «300 парк».
Төҙөгөҙ яңы бер һүҙ,
Ниндәй һүҙ ул?

(зоопарк)

яҙа — пишет
яҡшы — хорошо
ҡысҡырып — громко
һөйләй — рассказывает
дөрөҫ — правильно

ни эшләп? — почему?
әллә — не знаю
фән — наука, предмет
билдә — оценка

23 Ҡайҙа?
Где?

А Минең яҡшы дуҫым бар. Уның исеме — Тимур. Ул авиамоделистар түңәрәгенә йөрөй. Тимур төрлө самолёт моделдәрен оҫта төҙөй. Дуҫымдың өйөндә самолёттар коллекцияһы бар.

Ә һеҙҙең ниндәй коллекцияғыҙ бар?

1. Познакомься с новыми словами.

уҡыусы парта **янында, эргәһендә**

ҡәләм пенал **эсендә**

П **2.** Прочитайте и продолжите диалог, заменяя выделенное слово другими словами (ручка, линейка, дәфтәр).

— Элина, **ҡәләмең** бармы?
— Эйе, бар.

— Ул ҡайҙа?
— Пенал эсендә.

Составьте свой диалог по образцу.

3. Игра в молчанку. Прочитай предложения и покажи, где находятся предметы.

Дәфтәр китап эсендә.
Портфель шкаф янында.
Ручка пенал эсендә.
Аҡбур таҡта янында.
Көндәлек портфель эсендә.
Алфавит таҡта эргәһендә.

янында, эргәһендә — рядом, возле, около
эсендә — в (предлог), внутри

түңәрәк — кружок

24 Ҡайҙа? Где?

А
— Аптыратайыммы?
— Аптырат.
— Ҡәләм ҡайҙа?
— Пенал эсендә.
— Пенал ҡайҙа?
— Портфель эсендә.
— Портфель ҡайҙа?
— Класс эсендә.
— Класс ҡайҙа?
— Мәктәптә.
— Мәктәп ҡайҙа?
— Урамда.
— Урам ҡайҙа?
— Ҡалала.

1. Познакомься с новыми словами.

портфель өҫтәл **өҫтөндә**

портфель өҫтәл **аҫтында**

П **2.** Прослушайте и продолжите диалог.

— Әсәй, минең ручкам ҡайҙа?
— Ана, өҫтәл аҫтында ята.
— Ә дәфтәрем ҡайҙа?
— ...

3. Прочитай текст, заменяя рисунки словами.

Артур кә бара. Әсәһе уға , , , алды. Ләкин уларҙы йыйып ҡуймай. , , яталар. тора.

Как ты думаешь, Артур какой ученик?

өҫтөндә — на (предлог)
аҫтында — под (предлог)

йыйып ҡуймай — не убирает
ята — лежит

25 Нимә эшләйем? Что делаю?

А Әлиәнең дәрестә ҡәләме юҡ булды. Парта өҫтөндә генә ята ине. Пенал эсендә лә, сумкала ла юҡ. Ул Ләйсәнгә ҡараны: «Һин алдыңмы?» — тип һораны, асыуланып. «Юҡ», — тине Ләйсән. Ҡыҙҙар бер ҡәләм өсөн үпкәләштеләр. Ә ҡәләм ултырғыс аҫтында ята ине...

Ответь на вопросы.

1. Ҡыҙҙар нимә өсөн үпкәләштеләр?
2. Әлиә дөрөҫ эшләнеме?
3. Һеҙ нимә эшләр инегеҙ?

1. Познакомься с новыми словами.

түңәрәктәр

каратэ менән шөғөлләнәм	бейеү түңәрәгенә йөрөйөм	йыр түңәрәгенә йөрөйөм	һүрәт төшөрәм

2. Составь предложения из данных слов и запиши в тетрадь.

мин дәрестән һуң	бейеү йыр ҡурай каратэ ҡул эше	түңәрәгенә йөрөйөм

П **3.** Прочитайте диалог и составьте свой по образцу.

— Кәрим, һин ниндәй түңәрәккә йөрөйһөң?

— Мин йыр түңәрәгенә йөрөйөм. Мин йыр яратам. Ә һин?

— Ә мин каратэға. Мин каратист булам, вәт.

Т **4.** Прочитайте стихотворение. Что вы знаете о курае? Поговорите об этом в группе.

Ҡурай

Ҡурайҙы мин бик беләм,
Ағайым уйнай гелән.
Бейетеп йә йырлатып
Була ул ҡурай менән.

(Муса Ғәли)

шөғөлләнәм — занимаюсь
бейеү — танец
йыр — песня
ҡурай — курай

асыуланып — сердито
үпкәләштеләр — обиделись друг на друга
ҡул эше — рукоделие
сәхнә — сцена

26 Нимә эшләйем?
Что делаю?

А Беҙ һеңлем менән мәктәптә төрлө түңәрәктәргә йөрөйбөҙ. Һеңлем бейеүгә һәм йырға йөрөй. Ул музыка ярата. Ә мин велоспорт менән шөғөлләнәм. Мин велосипедта йөрөргә ратам. Атайым менән әсәйем миңә байрамға тиҙ йөрөшлө велосипед бүләк иттеләр.

1. Познакомься с новыми словами. Составь предложения.

таратам	һөртәм	әҙерләнәм	ярҙам итәм

П **2.** Прочитайте текст.

Тәнәфестә

Дәрес тамамлана. Тәнәфестә дежур уҡыусылар уҡытыусыға ярҙам итәләр. Бөгөн Әмир менән Лилиә дежур.

Уҡытыусы:

— Әмир, таҡтаны һөрт!

Әмир таҡтаны һөртә.

Уҡытыусы:

— Лилиә, дәфтәр тарат!

Лилиә дәфтәр тарата.

Мин дә уҡытыусыға ярҙам итәм.

Зифа, Роберт, Лина, Айбулат ял итәләр.

Улар уйнайҙар.

Ответь на вопросы.

1. Кем уҡытыусыға ярҙам итә?
2. Бөгөн кем дежур?
3. Әмир нимә эшләй?
4. Лилиә нимә эшләй?
5. Кемдәр ял итә?

тарата — раздаёт
һөртә — вытирает
әҙерләнә — готовится
ярҙам итә — помогает
ял итә — отдыхает

тамамлана — заканчивается
тәнәфес — перемена
байрам — праздник

27 Нимә эшләйем? Что делаю?

А Тәнәфес башланды. Мин бөгөн Айгөл менән дежур. Мин таҡтаны һөртәм. Алһыу Әмировна математика дәресенә әҙерләнә. Айгөл уҡытыусыға ярҙам итә. Ул контроль эш дәфтәрҙәрен тарата. Бөгөн контроль эш була.

1. Познакомься с новыми словами. Попробуй составить связный текст.

Мин дәрестән сыҡтым.

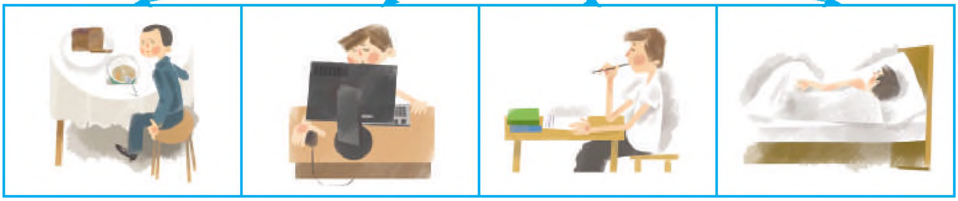

ашайым | уйнайым | дәрес әҙерләйем | йоҡлайым

2. Составь предложения и запиши в тетрадь. Оцени свою работу.

мин дәрестән һуң	өйгә эш эшләйем
	бейеү түңәрәгенә йөрөйөм
	йоҡлайым
	каратэ менән шөғөлләнәм

3. Расскажи о распорядке дня Алины.

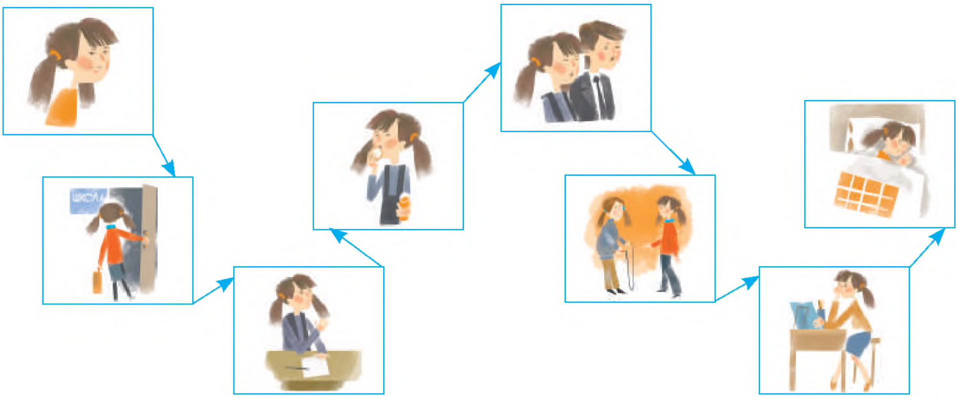

28 Ҡабатлау
Повторение

29 Кабатлау
Повторение

Минең уйынсыҡтарым — Мои игрушки

30 Нимә? Нимәләр?
Что?

1. Познакомься с новыми словами.

Ҡыш бабай	Ҡарһылыу	ҡурсаҡ	бүләк
айыу	туп	шыршы	шар

2. Сравни рисунки, измени слова по образцу.

туп — туп**тар**
ҡурсаҡ — ҡурсаҡ..
айыу — айыу**ҙар**
шар — шар..
машина — машина**лар**

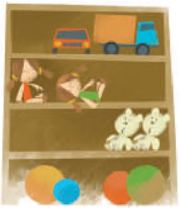

Т **3.** Прочитайте текст. Обсудите содержание текста в группах.

Был уйынсыҡтар магазины. Унда матур туптар, самолёттар, машиналар, ҡурсаҡтар, трансформерҙар, динозаврҙар бар. Атайым Яңы йылға һеңлемә ҙур ҡурсаҡ, ә миңә трансформер алды. Мин Яңы йыл байрамын яратам!

4. Прочитай стихотворение и выучи наизусть.

Ҡуян менән Ҡыш бабай
Икеһе лә аҡ ҡына.
Ҡурҡаҡ түгел Ҡыш бабай,
Ҡуян ҡурҡаҡ саҡ ҡына.

(Ҡадир Даян)

Это интересно

Прототип Деда Мороза жил в IV веке в Византии (сейчас Турция). В маленькой деревне жил старик Николай, который любил раздавать детям подарки. В Турции, в деревне Демре, поставлен памятник этому старику. Дети окружают старика Николая, держащего корзину с подарками.

Ҡыш бабай — Дед Мороз
Ҡарһылыу — Снегурочка
ҡурсаҡ — кукла
айыу — медведь
туп — мяч

шыршы — ёлка
бүләк — подарок

31 Нимә эшләйбеҙ?
Что мы делаем?

A Тиҙҙән Яңы йыл етә. Ҡыш бабай менән Ҡарһылыу бүләктәр тарата: ҡыҙҙарға — ҡурсаҡтар, малайҙарға — машиналар. Балалар шатлана. Улар рәхмәт әйтә.

1. Познакомься с новыми словами.

шыршы биҙәй**беҙ**

өҫтәл әҙерләй**беҙ**

йырлай**быҙ**, бейей**беҙ**

шиғыр һөйләй**беҙ**

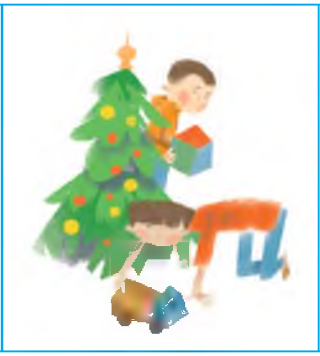

уйнай**быҙ**

салют ҡарай**быҙ**

2. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Беҙ шиғыр һөйләйбеҙ.

	шыршы	һөйләйбеҙ
	өҫтәл	әҙерләйбеҙ
беҙ	салют	ҡарайбыҙ
	бүләк	биҙәйбеҙ
	шиғыр	һалабыҙ

3. Прочитай текст, заменяя рисунки словами. Оцени свою работу.

Тиҙҙән Яңы йыл. Беҙ биҙәйбеҙ. Унда , , уйынсыҡ эләбеҙ. аҫтына һалабыҙ.

4. Прочитай стихотворение. Выучи его и расскажи на празднике.

Яңы йыл йыры

Бөгөн шыршыны
Биҙәйбеҙ бергә.
Иң матур байрам
Килә бит беҙгә.

Ҡарһылыу килә,
Йондоҙ һибелә.
Шатлыҡтар тейәп,
Ҡыш бабай килә.

(Сафуан Әлибай)

Это интересно

В Италии под Новый год из окна выбрасывают старые вещи. В Индии Новый год встречают не в полночь, а на рассвете. В Японии в полночь 108 раз бьют в гонг, и жители обязательно должны переступить через порог — так они изменят свою жизнь к лучшему. Ровно в полночь, после ударов гонга, они должны лечь спать, а на рассвете поклониться восходящему солнцу и встретить Новый год.

биҙәйбеҙ — украшаем
әҙерләйбеҙ — готовим
шиғыр һөйләйбеҙ — рассказываем стихи

тиҙҙән — скоро
эләбеҙ — вешаем
йондоҙ — звезда

32 Ниндәй?
Какой? Какая? Какое? Какие?

А Беҙҙең йортта биш малай,
Бишеһе лә дуҫ малай.
Уйнайбыҙ ҙа уйнайбыҙ,
Һис тә уйнап туймайбыҙ.

(Гөлфиә Юнысова)

Ответь на вопрос.

Беҙҙең йортта нисә малай?

1. Познакомься с новыми словами. Придумай с ними предложения.

Магазинда нимәләр бар?

ҡыҙыл туп

йәшел машина

аҡ айыу

2. Составь предложения из данных слов и запиши их в тетрадь.

минең	йәшел зәңгәр аҡ ҡара ҡыҙыл матур	атым айыуым көрәгем ҡурсағым шарым ҡәләмем	бар юҡ

Өлгө: Минең ҡыҙыл шарым бар.
Минең зәңгәр ҡәләмем юҡ.

П **3.** Прочитайте диалоги и составьте свои по образцу.

1) — Әминә, һин ҡайҙа барҙың?
— Магазинға.
— Нимә алдың?
— Ҡурсаҡ. Бигерәк матур, эйеме?
— Эйе, матур. Әйҙә бергә уйнайыҡ.
— Әйҙә.

2) — Алина, Ҡыш бабай бүләк бирҙеме?

— Эйе, ҙур аҡ айыу бирҙе.

— Ә беҙгә һоро робот менән ҡыҙыл машина бүләк итте.

— Ә һеҙгә?

— ...

4. Прочитай стихотворение. Не забывай про правильное произношение.

Уйынсыҡтар магазины

Беҙҙең Гүзәл — һатыусы,
Башҡалары — алыусы.
Ана, асыҡ магазин,
Ашыҡмайса, әйҙә ин.
Һатыла уйынсыҡтар:
Шарҙар, туптар, ҡурсаҡтар...

(Айһылыу Йәғәфәрова)

Т **5.** Познакомьтесь с игрой «Магазин». Поиграйте на перемене.

Каждому игроку присваивается название одежды. Они — «товары» в магазине. Приходит покупатель.

— Туҡ-туҡ-туҡ!
— Кем бар унда?
— Мин.
— Һин кем?
— Алыусы.
— Ниңә килдең?
— Кейем алырға.
— Ниндәй кейем?
— Салбар (говорит название любой одежды).

Игрок с именем «салбар» бежит к продавцу. Если покупатель поймает его, то у него что-то берётся в залог. Игра продолжается. Когда залога наберётся много, начинается игра «Наказание»: каждый должен рассказать стихи, спеть, изобразить кого-либо, чтобы получить свою вещь.

ҡыҙыл — красный (-ая, -ое)
ҡара — чёрный (-ая, -ое)
йәшел — зелёный (-ая, -ое)
зәңгәр — голубой (-ая, -ое)

һатыусы — продавец
алыусы — покупатель
ат — лошадь

33 Нимә эшләмә?
Чего не делай?

А

Әсә зары

Аҡырып илай Марат,
Әллә нәмәләр һорап.
Алып бир, ти, машина.
Алып биргәс машина,
Велосипед кәрәк, тип
Иларға ул ашыға.
Кәрәк миңә кәнфит, ти,
Велосипед булғас та.
Мыжый әле, кеҫәһе
Кәнфит менән тулғас та.
Кибеткә Марат менән
Инмәйем инде башҡа.

(Факиһа Туғыҙбаева)

1. Познакомься с новыми словами.

Туҙҙыр**ма**!

Ват**ма**!

Бысрат**ма**!

Ташла**ма**!

Т **2.** Прочитайте текст. Обсудите содержание в группах.

Атайым Айгөлгә матур ҡурсаҡ алды. Ә һеңлем ҡурсаҡтың күҙен, ҡашын ҡара ҡәләм менән буяған.

— Айгөл, ҡурсаҡты бысратма, ул матур бит.

— Ҡурсаҡ әсәйем кеүек эшкә бара.

П **3.** Выразительно прочитайте стихотворение. Теперь прочитай соседу. Оцените чтение друг друга.

Шауламағыҙ!

Бик матур минең ҡурсағым —
Әсәйемә оҡшаған.
Шауламағыҙ! Ныҡ баҫмағыҙ!
Ҡурсағым да, әсәйем дә —
Икеһе лә йоҡлаған.

(Фәүзиә Рәхимғолова)

Ответь на вопросы.

1. Ҡурсаҡ кемгә оҡшаған?
2. Кемдәр йоҡлаған?
3. Ни өсөн шауларға ярамай?

туҙҙырма — не разбрасывай
ватма — не ломай
бысратма — не пачкай
ташлама — не бросай

кибет — магазин
мыжый — капризничает
кеҫә — карман
ныҡ баҫмағыҙ — не топайте

Запомни!

1. Партаға яҙма!
2. Китапты бысратма!

34 Нимә эшләйбеҙ? Что мы делаем?

А Малай һеңлеһенә: «Минең уйынсығыма теймә!» — ти. Ә һеңлеһе ағаһына: «Ә һин минең ҡурсағыма ҡағылма!» — ти. Балалар икеһе ике мөйөштә ултырып уйнай башлайҙар. Ләкин күп тә үтмәй, уларҙың икеһенә лә күңелһеҙ булып китә.

(Л. Толстойҙан)

1. Познакомься с новыми словами.

ҡар бабай яһайбыҙ	ҡар бәрешәбеҙ	«Тау хужаһы» уйнайбыҙ

Расскажи о зимних играх: какие игры знаешь? В какие игры играете с друзьями?

Т **2.** Прочитайте диалог, составьте свой по образцу.

— Малайҙар, дәрестән һуң нимә эшләйбеҙ?
— «Тау хужаһы»н уйнайбыҙ.
— Ҡайҙа?

— Мәктәп алдында.
— Мин тау хужаһы булам.
— Ярай, һөйләштек.

3. Выразительно прочитай стихотворение. Оцени своё чтение. Если не понравилось, прочитай ещё раз.

Ҡар бабай

Ҡар бабай яһап ултырттыҡ,
Бейек буйлы, бик оло.
Күҙҙәре — ҡап-ҡара күмер,
Таяҡтан ике ҡулы.
«Ни өсөн ҙур?» — тиһегеҙме?
Уның сере яп-ябай:
Мәктәптән беҙҙең ҡайтҡанды
Алыҫтан уҡ, алыҫтан
Күреп торһон ҡар бабай.

(Фаҡиһа Туғыҙбаева)

ҡар — снег
ҡар бабай — снеговик

тау — гора
һыуыҡ — холодно
тау хужаһы — хозяин горы
һөйләштек — договорились
бейек буй — высокий рост
бик оло — очень большой
таяҡ — палка

35 Нимә эшләйбеҙ?
Что мы делаем?

Ҡар бабай

А Ҡыштың йылы бер көнө ине. Беҙ мәктәптән ҡайтып киләбеҙ. Бер нисә бала уйнарға сыҡҡан. Беҙ уларға ҡушылдыҡ. Бергәләп ҡарҙан бабай яһаныҡ. Уға күмерҙән күҙ ҡуйҙыҡ. Ҡулына таяҡ тотторҙоҡ. Ҡулыбыҙ өшөнө, әммә ҡар бабай бик шәп килеп сыҡты.

1. Познакомься с новыми словами. Попробуй рассказать о себе.

сана шыуабыҙ

саңғы шыуабыҙ

Т **2.** Прочитайте диалог. Составьте свой по образцу. Обсудите свои варианты в группе.

— Урал ағай, бөгөн сана шыуабыҙмы?
— Юҡ, мин саңғы шыуам.
— Ә ниңә?
— Мин саңғы ярышына әҙерләнәм.

3. Разучите песню.

Тышта ҡар яуа!

Тышта ҡар яуа,
Ниндәй саф һауа!
Әйҙә сығайыҡ,
Саңғы шыуайыҡ.
Ҡырға барайыҡ,
Юлдар ярайыҡ.
Биттәр ал булыр,
Яҡшы ял булыр.

(Ҡадир Даян)

сана — сани
шыуабыҙ — катаемся
саңғы — лыжи

саф — свежий (-ая, -ее)
тышта — на улице

36 Нимә эшләйбеҙ?
Что мы делаем?

А Ҡышҡы каникулда олатайым менән өләсәйем янына ҡайтабыҙ. Олатайым өй алдына тау яһай. Алһыу һеңлем менән тауҙан сана шыуабыҙ. Эй күңелле! Рәхмәт олатайыма.

1. Познакомься с новыми словами.

катокка барабыҙ

конькиҙа шыуабыҙ

хоккей уйнайбыҙ

Т 2. Прочитайте диалог и составьте свой по образцу.

— Сәләм, ҡыҙҙар!
— Сәләм, Айрат!
— Кискеһен нимә эшләйһегеҙ?
— Катокка барабыҙ. Һеҙ нимә эшләйһегеҙ?
— Беҙ малайҙар менән хоккей уйнайбыҙ.
— Катокта осрашырбыҙ.

3. Прочитай стихотворение и выучи наизусть.

Беҙҙең катокта

Ялтыр боҙ шыжлай
Аяҡ аҫтында.
Шат йырҙар яңғырай
Алыҫ-алыҫҡа.
Ҡурҡытмай беҙҙе
Ҡышҡы һыуыҡ та.
Һәр саҡ күңелле
Беҙҙең катокта.

(Нәжип Иҙелбай)

Мин уйнарға сығам — Я выхожу играть

37 Миңә нимә кәрәк? Что мне нужно?

А Ял көнө атайым, бабайым, ҡустым менән катокка барабыҙ. Беҙ конькиҙа шыуырға яратабыҙ. Катокта һыуыҡ, ә беҙ хоккей уйнайбыҙ. Шуға күрә өшөмәйбеҙ. Ҡапҡала ҡустым тора. Ул яҡшы ҡапҡасы. Атайым да оҫта уйнай икән!

1. Познакомься с новыми словами. Придумай словосочетания и предложения.

тун

бүрек

бейәләй

салбар

итек быйма

ойоҡ

2. Запомни! Эти слова не переводятся на башкирский язык.

кофта, костюм, плащ, куртка, футболка, майка, шорты, бриджи, сарафан, колготки, юбка, кроссовки, кеды, туфли, ботинки, босоножки, чешки, бейсболка, фуражка, панама, бандана

П **3.** Прочитайте текст, поставив вместо рисунков нужные слова. Оцените свою работу.

Гәрәйҙең кейеме яңы. , , уға быйыл ғына алдылар. Ләкин уларҙы йыйып ҡуймай. та ята. аҫтында ята. мөйөштә, 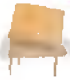 аҫтында булып сыға. ҙең кейемдәрен өләсәһе йыуа, үтекләй, шкафҡа элә.

Ответь на вопросы.

1. Малайҙың тәртибен нисек баһалайһың?
2. Аяҡ һәм өҫ кейемеңде нисек тәрбиәләйһең?

4. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Мин быйма кейәм. Мин итек киймәйем.

мин	тун салбар быйма итек бейәләй	кейәм кеймәйем

кейәм — надену, надеваю
кеймәйем — не надену

38 Миңә нимә кәрәк?
Что мне нужно?

Беҙ уйнайбыҙ

А

Беҙ уйнайбыҙ, уйнайбыҙ,
Уйындан һис туймайбыҙ.
Ҡыш килтергән һыуыҡтан
Ҡурҡып, өркөп тормайбыҙ.
Аяҡта — йылы быйма,
Ҡулда — мамыҡ бейәләй,
Улым өшөмәһен, тип,
Ялт-йолт әнә бейетеп,
Уны өләсәй бәйләй.

(Файыҡ Мөхәмәтйәнов)

Ответь на вопрос.

Өләсәй нимә бәйләй?

1. Познакомьтесь с новыми словами: **кәрәк, кәрәкмәй.**

Әсәй:
— Улым, быйма кей.
— Әсәй, миңә быйма кәрәкмәй, миңә итек кәрәк.
— Тышта һыуыҡ бит.
— Быйма менән йүгереп булмай.

2. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Миңә сана шыуырға быйма кәрәк.

миңә сана шыуырға	шорты тун быйма панама бейәләй	кәрәк кәрәкмәй

П **3.** Распределите слова по группам. Обсудите с соседом свою работу.

Ҡышҡы кейемдәр:
Йәйге кейемдәр:

шорты, туфли, быйма, сарафан, итек, күлдәк, тун, салбар, ойоҡ, бейәләй, шарф, панама, пальто, бүрек, юбка

П **4.** Поищите названия одежды. Кто больше найдёт, тот и молодец!

б	б	ы	й	м	а	п	а	л
е	ы	й	б	ү	р	е	к	ь
й	к	ү	л	д	ә	к	о	т
ә	а	к	л	о	б	т	у	ф
л	т	у	н	б	а	р	и	л
ә	р	а	б	л	а	а	к	б
й	ә	п	ә	л	ш	э	а	ю

кәрәк — надо
кәрәкмәй — не надо

39 Нисәнсе? Какой? Какая? Какое? Какие?

А

— Аптыратайыммы?
— Аптырат.
— Аптырат ҡайҙа?
— Кеҫәлә.
— Кеҫә ҡайҙа?
— Салбарҙа.
— Салбар ҡайҙа?
— Шкафта.
— Шкаф ҡайҙа?
— Өйҙә.
— Өй ҡайҙа?
— Урамда.
— Урам ҡайҙа?
— Ҡалала.

1. Рассмотри рисунок и составь предложения.

2. Познакомься с новыми словами. Обрати внимание на окончания.

бер**енсе**	алт**ынсы**
ик**енсе**	ет**енсе**
өс**өнсө**	һигеҙ**енсе**
дүрт**енсе**	туғыҙ**ынсы**
биш**енсе**	ун**ынсы**

П **3.** Прочитайте диалог и составьте свой по образцу.

— Кисә ҡыҙыҡ уйын уйнаныҡ.
— Ниндәй?
— «Тау хужаһы» уйынын.
— Ә-ә, беләм. Кем менән уйнаның̆ыҙ?
— Өсөнсө класс малайҙары менән.
— Кем хужа булды?
— Беҙ.

Т **4.** Из предложенных слов составьте предложения. Обсудите предложения в группе.

Уҡыйым, икенсе, мин, класта.
Ярышта, алдым, урын, беренсе.
Ултырам, партала, дүртенсе, мин.
Уҡый, апайым, класта, бишенсе.

ярыш — соревнование
урын — место

саңғы ярышы — лыжное соревнование
еңеүсе — победитель

40 Ҡабатлау
Повторение

Минең кескәй дуҫтарым / Мои маленькие друзья

41 Был нимә? / Что это?

1. Познакомься с новыми словами.

2. Научись задавать вопрос и отвечать на него.

бесәй   эт   көсөк   тутыйғош

Өлгө: Был нимә? Был тутыйғош.
Был нимә? Уның суҡышы.

П **3.** Прочитайте и продолжите диалог.

— Ой, Женя, был нимә?
— Был ташбака.
— Нимә, нимә?
— Ташбака. Курыкма, ул акыллы.
— Ә ул нимә ашай?
— ...

Составьте по образцу диалог.

4. Спиши предложения. Вместо точек подбери нужное слово. Обменяйтесь с соседом работами и оцените работы.

Минем ... (бесәйем, этем) бар. Аның кушаматы ... (Барсик, Актүш, ...).

Мин ... (бесәйемне, этемне) яратам.

Это интересно

Ташбака — черепаха, слово «таш» — камень, «бака» — лягушка. Получается, что черепаха — каменная лягушка. А так назвали её из-за твёрдого, как камень, панциря. Черепахи живут долго.

42 Ниндәй?
Какой? Какая? Какое? Какие?

А — Атай, әйҙә тутыйғош һатып алайыҡ, — ти Сәлим атаһына.

— Ә кем уны тәрбиәләр? — ти атаһы.

— Быны ул үҙе әйтер, — тип яуаплай Сәлим.

1. Прочитай текст.

Минең бесәйем бар. Ул ап-аҡ, ялбыр йөнлө. Маңлайында ҡара таптары бар. Мин уны Ҡараҡаш тип йөрөтәм. Бесәйем һөт ярата. Эсеп туйғас, йөнтәҫ тәпәйҙәре менән битен йыуа. Ҡойроғо менән уйнарға ярата.

Ответь на вопросы.

1. Бесәйҙең ҡушаматы нисек?
2. Уны һүрәтлә: Бесәйем ҙур, бәләкәй.
   Йөнө ҡара/аҡ. Тәпәйҙәре йөнтәҫ/йомшаҡ.

2. Какие породы кошек ты знаешь? Что интересного про них можешь рассказать?

Это интересно

Кошки в доме живут 15 лет, а на природе 3—5 лет. Кошки могут издавать до 100 разных звуков, а собаки только 10. Кошки «лечат» людей, успокаивают.

ялбыр йөнлө — длинношёрстный (-ая, -ое)
йөнтәҫ — мохнатый (-ая, -ое)
йомшаҡ — мягкий (-ая, -ое)
маңлай — лоб

таптар — пятна
тоҡом — порода
битен йыуа — умывается
тәрбиәләй — ухаживает

43 Ниндәй?
Какой? Какая? Какое? Какие?

А

Аҡтүш

Аҡтүш исемле
Этем бар минең.
Һин уны күрһәң,
Ҡыҙыҡһып инең.
Үҙе бәләкәс,
Ҡолағы һалбыр,
Ә түше ап-аҡ,
Ҡойроғо ялбыр.
Мороно осло,
Тәпәйҙәре ныҡ,
Күҙендә, гүйә,
Балҡып тора ут.

(Абдулхаҡ Игебаев)

1. Какие породы собак тебе нравятся?

Өлгө: Миңә боксёр оҡшай. Ул көслө.

Т **2.** Научитесь задавать вопрос и отвечать на него.

— Эт ниндәй? Эт (көслө, ҙур, уҫал, аҡыллы...)
— Бесәй ниндәй? Бесәй (иркә, йомшаҡ, йөнтәҫ, матур...)

П **3.** Прочитайте и продолжите диалог.

— Сәләм, Артур! Был һинең этеңме?
— Эйе, минеке.
— О-о-о! Бик шәп эт! Ҡушаматы нисек?
— Рекс. Ә һинең этең бармы?
— Юҡ, бесәйем генә бар. Ул...
— Ә минең этем...

Это интересно

Во Франции сенбернару поставлен памятник. Эта собака спасала людей, сбившихся с пути в горах. Сенбернар спас 40 человек, а 41-й убил собаку, приняв её за волка.

44 Ни эшләй? Что делает?

А Бесәй, бесәй, бесәй, шул,
Бесәй әле кескәй, шул.
Үҙе мырлай ҙа мырлай,
Әллә ул шулай йырлай.

— Килтерегеҙ сысҡан, — ти,
— Ҡайҙа һуң ул ҡасҡан? — ти,

Килтерегеҙ хәҙер, — ти,
Мин ашарға әҙер, — ти.
Бына ниндәй бесәй ул,
Әлегә бик кескәй шул.

(Ҡадир Даян)

Как ты думаешь, это большой кот или котёнок?

1. Познакомься с новыми словами.

йоҡлай

ҡаршылай

һикерә

уйнай

П **2.** Научитесь задавать вопрос и отвечать на него.

Эт ни эшләй?	Эт өрә, һаҡлай, ырғый ... .
Бесәй ни эшләй?	Бесәй мырлай, шаяра, битен йыуа ... .
Ташбаҡа ни эшләй?	Ташбаҡа йәшенә, йоҡлай ... .
Тутыйғош ни эшләй?	Тутыйғош ҡабатлай, үсекләй ... .

3. Выпиши в два столбика имена кошек и собак.

Джек, Аҡтүш, Лайка, Һарыбай, Мурка, Мыраухан, Муйнаҡ, Полкан, Аҡтырнаҡ, Бим, Барсик...

4. Прочитай текст. Попробуй пересказать. Оцени свою работу.

Минең этем бар. Уның ҡушаматы — Бим. Бим — ҙур эт. Ул көслө, уҫал, бик аҡыллы. Көн дә мәктәптән ҡаршылай, уйнай. Мине ярата, көтөп ала, һағына.

5. Расскажи о своём любимом животном.

өрә — лает
мырлай — мурлычет
йәшенә — прячется
ҡабатлай — повторяет

үсекләй — дразнит
шаяра — играет
һаҡлай — охраняет
һалбыр ҡолаҡлы — лопоухий (-ая, -ое)

45 Ни эшләй? Что делает?

А

Бесәй, бесәй,
Бес-с, бес-с...
Баҙға төшкән,
Һөт эскән,
Өйгә инеп
Ҡасҡан.

(Халыҡ ижадынан)

1. Прочитай текст.

Тыуған көнөмә атайым аквариум бүләк итте. Вәт шәп булды! Әсәйем менән магазиндан балыҡтар ҙа һатып алдыҡ. Шундай матурҙар!

Аквариумда балыҡтар рәхәтләнеп йөҙә, ашарға эҙләй. Мин уларҙы ашатам, күҙәтеп ултырам. Бесәйем дә ҡарап ултыра, тәпәйе менән аквариумға һуғып ала. Был балыҡтарға тейергә ярамай шул!

Озаглавь текст.

Прочитай предложения. Отметь правильные варианты.

	+	−
1. Атайым менән магазиндан балыҡтар һатып алдыҡ.		
2. Балыҡтар йөҙә, ашарға эҙләй.		
3. Бесәйем ҡойроғо менән аквариумға һуғып ала.		

Т **2.** Прочитайте диалог.

— Ринат, балыҡҡа бараһыңмы?

— Эйе, барам.

— Иртәнге биштә китәбеҙ.

— Бик иртә бит!

— Олатайым иртән балыҡ шәп эләгә, ти.

Поговорите в группе о секретах рыбалки.

йөҙә — плавает
ашарға эҙләй — ищет еду

күҙәтеп ултырам — наблюдаю
һуғып ала — постукивает

46 Ҡайҙа? Где?

А — Айҙар, балыҡҡа бараһыңмы?

— Юҡ, бармайым.

— Ә ниңә?

— Аквариумдағы балыҡтарҙы ашатырға, һыуын алыштырырға кәрәк.

— Өйҙәге балыҡты ҡарауы еңел түгел икән.

1. Ты знаешь этих животных? Вспомни, где их видел. Где они живут?

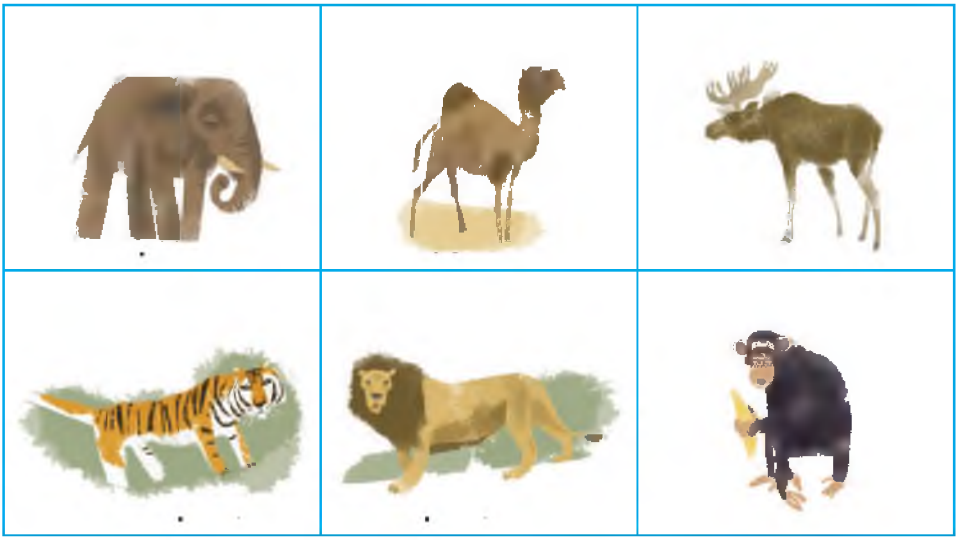

Ө л г ө : Фил Африкала йәшәй.

Ҡулланыу өсөн һүҙҙәр: урманда, ағас башында, зоопаркта, сүллектә, тайгала.

2. Внимательно прочитай текст и скажи, о каком животном идёт речь.

а) Был хайуан ҙур. Ул Африкала, Һиндостанда йәшәй. Ҡолаҡтары ҙур, мороно оҙон, аяҡтары йыуан, ҡойроғо бәләкәй генә. Ул сысҡандан ҡурҡа.

б) Был хайуан бәләкәй. Африкала, Һиндостанда йәшәй. Ул банан ярата.

3. Найди пары слов и соедини стрелкой.

эт	ерҙә
бесәй	ағас башында
ташбаҡа	аквариумда
балыҡ	диванда
тутыйғош	ояла

Т **4.** Опишите одно животное. Другие группы должны угадывать. Оцените свою работу.

Это интересно

Слово «верблюд» произошло от арабского слова «красота». Верблюды могут полностью закрыть свои ноздри от ветра и песка, когда необходимо. Они могут выпивать до 200 литров воды зараз. Если верблюд лёг спать или просто отдохнуть, то заставить его встать невозможно, пока он сам не захочет этого. Верблюды могут

пинать ногами во всех четырёх направлениях. Их мех отражает солнечный свет и защищает тело от высокой температуры пустыни.

В Северной Африке верблюд является священным животным.

47 Ҡайҙа? Где?

А Азат менән Фәниә тәнәфестә һөйләшәләр.

— Әйҙә зоопарк уйнап алайыҡ.

— Әйҙә. Тик нисек була ул?

— Мин маймыл булам, — ти Фәниә. — Һин мине банан менән һыйла.

1. Ты знаешь этих животных? Вспомни, где их видел.

айыу	бүре	төлкө
тейен	ҡуян	терпе

2. Составь предложения из данных слов. Оцени свою работу после проверки в классе.

айыу	тауҙа	
бүре	урманда	йәшәй
тейен	өңдә	йәшәмәй
төлкө	ағаста	

3. Прочитай стихотворение о ёжике. Постарайся правильно произносить все звуки.

Терпе йоҡламай,
Терпе ашамай.
Беҙҙең өйөбөҙ
Уға оҡшамай.
Уйлайҙыр: күпме
Шулай ятырға?
Ярамағандыр
Уны урмандан
Алып ҡайтырға.

(А. Насретдинова)

4. Отгадай загадку.

Сәтләүек ярып ултыра
Ағас башында ... .
Ҡойроғо электән ҡупшы,
Өҫтөндә — матур кейем.

ҡупшы, матур — красивый (-ая, -ое)

сәтләүек — орех

48 Ҡайҙан?
Откуда?

А Борон-борон заманда эт үҙенә хужа эҙләп киткән. Уға бүре осраған. Бүре менән эт бер аҙ йәшәгән. Ләкин бүренең айыуҙан ҡурҡҡанын күргән. Эт айыу менән йәшәй башлаған. Тик айыу арыҫландан ҡурҡа икән. Эт арыҫлан менән йәшәй башлаған. Ә арыҫлан кешенән ҡурҡҡан. Эт кешенең бөтә нәмәнән дә көслө булыуын күргән һәм унда йәшәргә ҡалған.

Попробуй восстановить содержание текста по схеме.

Эт — бүре — айыу — арыҫлан — кеше — хужа.

1. Прочитай предложения, сравни выделенные слова. Ты заметил разницу в языках?

Айыу **урманда** йәшәй. Медведь живёт **в лесу.**
Айыу **урмандан** сыға. Медведь выходит **из леса.**

2. Внимательно прочитай слова в столбиках. Какой «секрет» ты увидел? Продолжи по образцу.

Ҡайҙа?	**Ҡайҙан?**
ағас**та**	ағас**тан**
өң**дә**	өң**дән**
тау**ҙа**	тау**ҙан**
өй..	өй..
зоопарк..	зоопарк..

3. Эти животные тебе знакомы? Какие сказки ты знаешь про этих животных? Составь предложения с этими словами.

ҡурҡаҡ ҡуян	көслө айыу
уҫал бүре	хәйләкәр төлкө

Өлгө: Хәйләкәр төлкөнөң йорто боҙҙан була.
Уҫал бүре Ҡыҙыл Башлыҡты ашай.

4. Отгадай загадку.

Йәйен — урманда батша,
Ҡышын ҡарҙан да аҫта.

сығa — выходит
ағас — дерево
ҡаса — убегает

ҡурҡаҡ — трусливый (-ая, -ое)
уҫал — злой (-ая, -ое)
энәле — колючий (-ая, -ее)
хәйләкәр — хитрый (-ая, -ое)

49 Ҡасан?
Когда?

А Мин телевизор ҡарарға яратам. Миңә мультфильмдар, хайуандар донъяһы тураһында тапшырыуҙар оҡшай. Жирафтар, зебралар, кенгурулар, маймылдар, крокодилдар, бегемоттар, арыҫландар тураһында тапшырыуҙар булды. Мин шуларҙы ҡараным, күп нәмә белдем.

Названия каких животных не переводятся? Что ты знаешь о них? Принеси свои книжки и расскажи друзьям.

1. Учимся задавать вопрос и отвечать на него.

Ҡасан?	Когда?	Ҡайҙа?	Где?
бөгөн	сегодня	өңдә	в норе
кисә	вчера	ағас башында	на дереве
иртәгә	завтра	урманда	в лесу
иртән	утром	ситлектә	в клетке
кис көнө	вечером	тауҙа	на горе

П **2.** Прочитайте и продолжите диалог.

— Сәләм, Денис!
— Һаумы, Гриша! Ҡайҙа барҙың?
— Класс менән урманға экскурсияға барҙыҡ.
— Оҡшанымы?
— Эйе. Беҙ унда терпе күрҙек.
— Ысынмы?
— Эйе. Терпене тотоп ҡараныҡ.
— ...

3. Прочитай текст.

Кисә беҙ урманға экскурсияға барҙыҡ. Унда ҡыҙыҡ икән! Ағас башында тейенде күрҙек. Ул бик етеҙ, күҙҙәре ҡара, ҡойроғо йөнтәҫ. Ә терпе бәләкәй, энәләре осло. Төлкө бик хәйләкәр. Беҙ уны күрмәнек.

Ответь на вопросы. Не забудь обращаться к тексту.

1. Тейен ҡайҙа йәшәй?
   Тейен ... йәшәй.
2. Терпе нindәй?
   Терпе ..., энәләре ... .

Это интересно

Учёные-генетики доказали, что на самом деле зебра — белая в чёрную полоску, а не наоборот. Каждая зебра имеет уникальный рисунок из чёрных и белых полос, подобно отпечаткам пальцев у человека. По рисунку детёныш зебры узнаёт свою мать. Интересно, что зебры спят не стоя, как все лошади, а лёжа.

50 Ҡасан? Когда?

А Йәшәгән, ти, төлкө менән терпе. Төлкөнөң күлдәге бик матур икән, ә терпенең күлдәге һоро ғына булған. Төлкө:

— Минең күлдәгем матур, ә һинеке йәмһеҙ. Шуға һине бер кем дә яратмай, ә мине бөтәһе лә ярата, — тигән.

Терпенең асыуы килгән. Шунан үҙенә икенсе энәле күлдәк алып кейгән. Төлкө терпенең күлдәген тотоп ҡарауы булған — илап та ебәргән. Терпе төлкөнө шулай итеп аҡылға ултыртҡан.

1. Ты знаешь этих птиц? Познакомься с новыми словами.

турғай ҡарға тумыртҡа сыйырсыҡ

Т **2.** Прочитайте диалог. Что вы знаете об этой птице?

— Мин бөгөн урман докторын күрҙем.
— Бәй, урман докторы булалыр шул?
— Була. Был ҡош урманды ҡорттан таҙарта.
— Ниндәй ҡош ул?
— Тумыртҡа.

3. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Тумыртҡа урманда туҡылдай.

Нимә?	**Ни эшләй?**
һандуғас	ҡарҡылдай
ҡарға	һайрай
тумыртҡа	туҡылдай

4. Отгадай загадку.

Көнө буйы туҡ та туҡ,
Ағастан ҡорт табып туҡ.
Ағасты ашаған ҡортҡа
Иң ҙур дошман ... .

5. Прочитай сказку.

Ҡарға менән турғай

Ҡарға турғай тотҡан. Төлкө:
— Ҡарға, нимә тоттоң?
— Турр... тур... — тигән ҡарға.
— Ишетмәйем!
— Турғай! — тип ҡысҡырған ҡарға.

Турғай осоп киткән. Төлкө ҡарғаға:
— Ҡош, тип әйтергә ине, — ти икән.

6. Придумайте сказку про птиц.

Это интересно

Существует легенда о том, что именно воробей выдал Иисуса Христа своим чириканьем, за это Господь покарал птицу, сделав её маленькой и серенькой. Также легенда рассказывает, что с тех пор на его лапки надеты невидимые оковы, из-за которых ему приходится всё время прыгать.

тоткан — поймал
осоп киткән — улетел
дошман — враг

ишетмәйем — не слышу
ҡысҡырған — крикнул
ҡорт — червь

51 Ҡайҙа? Где?

А Малайҙар урмандан терпе алып ҡайтты. Тәүҙә терпене Булат ҡараны. Уға икмәк, һөт бирҙе. Икенсе көндө уны Марат ашатты. Уға алма бирҙе. Бер нисә көндән һуң малайҙар терпене онотто. Ул юғалды. Урманға ҡайтып барғанда, терпене машина тапаған ине.

Ответь на вопросы.
1. Терпе менән нимә булды?
2. Малайҙар урынында һин булһаң, нимә эшләр инең?

1. Познакомься с новыми словами. Что ты знаешь об этих птицах?

һайыҫҡан бөркөт күгәрсен кәкүк

2. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Бөркөт ҡаяла йәшәй, ҡалала йәшәмәй.

тумыртҡа кәкүк күгәрсен бөркөт	ҡаяла ҡалала урманда ауылда	йәшәй йәшәмәй

3. Прочитай стихотворение. Что ты знаешь о кукушках?

Кәкүк менән Өлфәт

— Кәкүк, кәкүк, миңә әле
Нисә йәш, һанап күрһәт? —
Тип һораны юрый ғына
Кәкүктән бер көн Өлфәт.

— Бер-ике-өс... —
Һанай кәкүк. —
Дүрт-биш-алты-ете, — ти,
Етегә еткәс туҡтаны:
— Ете булғас, етте! — ти.

Ҡысҡырып ебәрҙе Өлфәт:
— Яңылыштың, кәкүк дуҫ!
Минең йәште белгең килһә,
Икегә һин өстө ҡуш!

(Факиһа Туғыҙбаева)

Это интересно

В 1146 году в Египте появилась первая государственная голубиная почта. В XI—XIII веках почтовый голубь стоил столько же, сколько чистокровный арабский жеребец. А Древний Вавилон был городом голубей. В 2004 году во Владивостоке открылся памятник голубю как символу мира. Подобные памятники установлены ещё в 33 городах по всему свету.

ҡалала — в городе
ауылда — в деревне
туҡтаны — остановился

яңылыштың — ошибся
юрый ғына — понарошку

52 Ҡайҙа? Ҡасан?
Где? Когда?

Турғай

А Көн һыуыҡ ине. Тәҙрә төбөнә турғай килеп ҡунды. Тәҙрә янында Марат тора ине. Ул форточканы асты. Турғай өйгә осоп инде. Марат уны ашатты. Туйғас, турғай осоп сығып китте.

1. Познакомься с новыми словами.

һандуғас

ҡарлуғас

торна

аҡҡош

2. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Сыйырсыҡ ситлектә һайрамай.

ҡарлуғас	күктә	оса
сыйырсыҡ	бейектә	осмай
бөркөт	ситлектә	йәшәмәй
тумыртҡа	урманда	һайрамай

П **3.** Прочитайте диалог и продолжите. Что вы знаете о перелётных птицах?

— Айһылыу һеңлем, тиҙҙән йылы яҡтан ҡоштар ҡайта.

— Ағай, ә ниндәй ҡош иң беренсе ҡайта?

— Иң алда ҡарға ҡайта.

— Ә тағы ниндәй ҡоштар ҡайта?

— Торналар, аҡҡоштар, ..., ..., ..., ...

4. Прочитай стихотворение о ласточке. Выучи его наизусть.

Мин ҡарлуғас, ҡарлуғас,
Ҡайттым бына яҙ булғас.
Оя юҡ тип ҡайғырмайым,
Бейек, текә яр булғас.

(Гөлфиә Юнысова)

Т **5.** Игра «Птицы». Один ученик описывает птицу, не называя её. Остальные должны угадать.

Өлгө: а) Был ҡош аҡ, матур. Муйыны оҙон. Уның тураһында Ганс-Христиан Андерсен әкиәт яҙған.

б) Был ҡош ҙур, суҡышы осло. Ул бейектә оса. Ул ҡуян, төлкө ашай.

в) Был ҡош бәләкәй. Ул матур һайрай. Уның тураһында И. Крылов мәҫәл (басня) яҙған.

күк — небо
оса — летает
яҙ — весна
бейек — высоко

һайрай — поёт
оя — гнездо
яр — берег

Это интересно

Лебеди — красивые, величественные птицы, близкие родственники гусей. Это самые крупные водные птицы.

В мире существует 7 видов лебедей. На территории нашей страны гнездятся лебедь-шипун и лебедь-кликун.

Лебеди — рекордсмены по высоте полёта. Они могут подняться на высоту более 8200 метров.

53 Был нимә? Что это?

1. Познакомься с новыми словами.

ат ҡолон һыйыр быҙау үгеҙ

һарыҡ кәзә сусҡа

2. Детёныши животных называются вот так:

козлёнок — кәзә бәрәсе
ягнёнок — һарыҡ бәрәсе
поросёнок — суҫка бәрәсе (балаһы)
телёнок — быҙау
жеребёнок — ҡолон

3. Спиши текст, вставляя пропущенные слова. Проверь и оцени свою работу.

Минең ... бар. Уның ҡушаматы — ... . Ул ... төҫтә. Уның ҡолаҡтары ..., йөнө ... . Аҡбай бәләкәй ... менән уйнай. Мин көсөгөмдө ... .

Ҡулланыу өсөн һүҙҙәр: көсөгөм, Аҡбай, аҡ, ҡара, йомшаҡ, туп, яратам.

4. Перечисли своих любимых животных и расскажи о них.

Это нужно знать!

В башкирском языке только о человеке можно спрашивать **кто? кем?** Был кем? Это кто? Это Серёжа. А животные и птицы отвечают на вопрос **что? нимә?**

Был нимә? Был эт. В русском языке: Это кто? Это собака.

Это интересно

Во многих башкирских народных сказаниях лошади уделено особое внимание. В башкирской мифологии Толпар — это сказочный крылатый конь, рождённый в пучине вод. Акбузат — крылатый небесный конь. В башкирском народном эпосе «Урал-батыр» Акбузат — верный друг башкирского батыра.

54 Был нимә?
Что это?

А Өҫтәл янында

Ашаным бер төлкөнө,
Ҡыҙғанысмы, көлкөмө?
Крокодилды ашаным,
Фил кимерә башланым.
Ышанмаһаң, һин дә кил,
Артып ҡалды ике фил,
Өс тауыҡ, алты һарыҡ,
Ике ҡуян, ун балыҡ.
Бөтәһе лә табында —
Печеньелар ҡабында.

(Зарема Әхмәтйәнова)

1. Познакомься с новыми словами.

ҡаҙ — өйрәк → бәпкә

күркә — тауыҡ → себеш

П **2.** Прочитайте диалог и обсудите.

— Әсәй!
— Нимә булды, балам?
— Мине ҡаҙ баҫтырҙы.
— Бәпкәһенә тейҙеңме?
— Эйе, уйнарға ине.
— Ҡаҙ янына барма, бәпкәләренә теймә, ҡыҙым!

3. Расскажи интересные случаи из своей жизни.

4. Прочитай стихотворение. Переведи выделенные слова на русский язык.

Бәләкәстәр

Һыйырҙың **быҙауы** бар,
Өйрәктең — **бәпкәләре**,
Аҡбайҙың — **көсөктәре**,
Тауыҡтың — **себештәре**.
Аттың **ҡолонсағы** бар,
Һарыҡтың — **бәрәстәре**.

(Айһылыу Йәғәфәрова буйынса)

бәләкәстәр — малыши
тейзеңме? — трогала?
баҫтырзы — погнался

55 Нимәгә?
Кому? Чему?

А Һыйыр, ат һәм эт:

— Кеше кемде ярата? — тип һөйләшәләр.
— Мине, — ти ат. — Мин йөк ташыйым.
— Юҡ, мине, — ти һыйыр. — Мин һөт бирәм.
— Юҡ, мине, — ти эт. — Мин өй һаҡлайым.

Бер кеше был һөйләшеүҙе ишетә лә:

— Һеҙ барығыҙ ҙа беҙгә кәрәк. Беҙ һеҙҙе яратабыҙ, — ти.

(К. Ушинскийҙан)

1. Внимательно прочитай и сравни слова в двух столбиках. Продолжи данные ряды слов.

Нимә?	**Нимәгә?**
ат	ат**ҡа**
суҫҡа	суҫҡа**ға**
әтәс	әтәс**кә**
күркә	күркә**гә**
тауыҡ	...
ҡаҙ	...
бәпкә	...

П **2.** Прочитайте текст.

Ильяс каникулда ауылға бара. Унда олатаһы менән өләсәһе йәшәй. Ильяс уларға ярҙам итә. Олатаһы һыйырға бесән бирә, ә ул һарыҡтарҙы ҡарай. Өләсәһе тауыҡтарҙы ашата, ә Ильяс бесәйгә һөт бирә. Ауылда тағы ла ат, кәзә, күркәләр бар. Ильяс уларҙы ла ҡарай. Олатаһы менән өләсәһе шатлана.

Ответьте на вопросы и оцените свою работу.

1. Ильяс каникулда **ҡайҙа** бара?
2. Унда **кем** йәшәй?
3. Ауылда **ниндәй** йорт хайуандары бар?

3. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Этҡә һөйәк бир.

һыйырға	бесән	кәрәк
бесәйгә	ем	кәрәкмәй
тауыҡҡа	һөт	бир
этҡә	һөйәк	бирмә

4. Прочитайте и продолжите диалог.

— Айрат, һинең олатайың менән өләсәйең бармы?
— Эйе, бар.
— Улар ҡайҙа йәшәй?
— Улар ауылда йәшәй.
— Ә ҡайһы районда?
— ...

ауыл — деревня

ҡарай — смотрит, ухаживает
бесән — сено
ем — корм
һөйәк — кость

56 Ҡабатлау
Повторение

A Сыбар тауыҡ ояһынан төштө. Себештәре йүгерешеп уйнайҙар ине. Ҡапыл улар сипылдаштылар. Себештәр янына уҫал бесәй килгән икән. Тауыҡ бесәй өҫтөнә ташланды, уның ҡолағын суҡып алды. Бесәй ҡасып китте.

Отметь правильные предложения.

1. Сыбар тауыҡ ояһынан төштө.
2. Себештәре йоҡлай ине.
3. Уҫал бесәй килгән икән.
4. Тауыҡ бесәйҙең ҡолағын суҡып алды.

1. Найди ошибки художника.

бирә.

һала.

ташый.

тота.

2. В таблице спрятаны названия домашних животных и птиц. Кто быстрее их найдёт, тот и молодец.

к	ә	з	ә	к	ө	с	ө	к
ү	ғ	а	т	а	у	ы	ҡ	а
р	ң	б	ә	р	ә	с	л	ҙ
к	э	т	с	у	с	ҡ	а	н
ә	ө	й	р	ә	к	б	ә	п
ҫ	һ	ы	й	ы	р	р	ә	к

Т **3.** Прочитайте текст. Обсудите содержание в группе.

Иң бәләкәй ат — Горбунок. Ул ишәк кеүек оҙон ҡолаҡлы, йөнтәҫ була. Уның арҡаһында ике үркәсе лә бар. Иң ғәжәп ат — доктор Айболиттың дуҫы Тянитолкай. Уның ике башы, дүрт тояғы була, ә ҡойроғо юҡ.

Каких лошадей вы знаете?

Это интересно

Лошадь — священное животное двадцати трёх народностей. Австралийский жеребец Нобби признан самой большой лошадью в мире. Он весит больше тонны, а его рост составляет 2,05 м. Своими объёмами конь напоминает маленький автомобиль. Миниатюрные лошади отличаются маленьким ростом (60—86 см). Вес этих крошечных лошадок колеблется в пределах 20—65 кг.

По версии Книги рекордов Гиннесса, самая маленькая в мире лошадка — Тамбелина. Её рост составляет всего 45 см, а вес — 26 кг.

йомортҡа — яйцо

йөк — воз
ғәжәп — удивительный (-ая, -ое)
үркәс — горб

57 Ҡабатлау
Повторение

58 Ҡабатлау
Повторение

59 Ҡасан?
Когда?

1. Познакомься с новыми словами.

иртә (иртәнсәк)	төш (төш ваҡытында)	кис (кискеһен)

2. Составь предложения из данных слов.

Өлгө: Мин кис көнө киноға барам.

мин	иртән төш ваҡытында кис көнө	киноға барам велосипедта йөрөйөм мәктәпкә барам

3. Прочитайте диалог и составьте свой по образцу.

— Атай, кискә киноға барабыҙмы?
— Эйе.
— Ниндәй кинотеатрға?
— «Кинопростор»ға. Ниндәй кино ҡарағың килә?
— «Мадагаскар». Тик 3D-ға, яраймы, атай?

4. Прочитай текст, заменяя рисунки словами. Оцени свою работу.

Мин сәғәт ҙа торам. , йыуам, менән эсәм. менән барам. Унда йәйге лагерь эшләй. , менән киноға барабыҙ, уйнайбыҙ, һүрәт төшөрәбеҙ, ярышабыҙ. Төш етә. ҙә төшкө аш ашайбыҙ һәм өйгә ҡайтабыҙ. лә атай менән әсәй эштән ҡайта. Каникулда рәхәт!

Т **5.** Поговорите о правилах езды на велосипеде.

иртә — утро
төш — полдень
кис — вечер

йәйге — летний (-яя, -ее)
үткәрәбеҙ — проводим
рәхәт — хорошо

60 Ҡасан? Когда?

А Камилдың башы ныҡ ауырта, температураһы күтәрелгән. Әсәһе врач саҡыртты. Врач:

— Камил, һыуыҡ һыу эстеңме?
— Юҡ.
— Ә нимә эшләнең?

— Иртәнән кискә тиклем велосипедта йөрөнөм.
— Бейсболка кейҙеңме?
— Юҡ.
— Төшкө эҫелә урамда бейсболкаһыҙ йөрөргә ярамай бит. Башыңа ҡояш һуҡҡан.

1. Научись отвечать на вопрос «Сәғәт нисә?» («Который час?»).

сәғәт бер

сәғәт беренсе ярты

ун биш минуттан бер

ун биш минут беренсе

Т **2.** Найдите в газете программу телепередач и составьте свою программу любимых передач. Обсудите в группе все программы.

П **3.** Крош хотел за день всё успеть, и, чтобы чего-нибудь не забыть, он завёл будильник. Помогите Крошу разобраться с часами.

ярты — половина

башҡа ҡояш һуғыу (фразеол.), **көн тейеү** — солнечный удар

61 Нимә менән?
На чём?

А Мин каникулда сәғәт унда йоҡонан торам. Ун икенсе яртыла мин инде тышта велосипедта йөрөйөм, һыу инәм. Сәғәт ун биш минут икенселә төшкө аш ашайым. Сәғәт икенән дүрткә тиклем кино ҡарайым йәки компьютерҙа уйнайым. Кис, сәғәт алтыла, малайҙар менән уйнарға сығабыҙ. Сәғәт һигеҙенсе яртыла атайым менән әсәйем эштән ҡайталар. Киске аш ашайбыҙ. Шулай итеп көн үтеп тә китә.

1. Познакомься с новыми словами.

П **2.** Прочитайте и продолжите диалог.

— Мин иртәгә Төркиәгә китәм.
— Нимә менән бараһың?
— Атайым машина менән аэропортҡа алып бара. Унан самолёт менән осабыҙ.
— Поезд менән Төркиәгә барып буламы икән?
— ...

1. Расскажи о своих путешествиях.
2. Поговорите о правилах поведения на транспорте.

3. Прочитай стихотворение о столице. Не забывай про правильное произношение звуков и ударения.

Баш ҡала шундай матур

Кани́кулда баш ҡалаға́
Сәйәхәтҡә́ килде́к беҙ,
Өфө́ буйла́п авто́буста
Урамдарҙа́ елде́к беҙ.

Дуҫлы́ҡ монументы́ бейе́к —
Ҡара́п торҙо́ҡ яҡында́н.
Һөйлә́й беҙгә́ башҡо́рт,
русты́ң
Ҙур дуҫлығы́ хаҡында́.

(Фаҡиһа Туғыҙбаева)

4. Выпиши в два столбика («Возьму с собой в путешествие» и «Оставлю дома») слова: ҡәләм, салбар, тун, туп, өҫтәл, итек, өй, һыйыр, китап, бейәләй, велосипед, ҡоймаҡ, уйынсыҡ, икмәк, тәрилкә, дәреслек, сынаяҡ, эт, кроссовки, бысаҡ, шорты, ултырғыс, сәнске, таҡта,

һөт, альбом, нетбук, кәзә, телефон, компас, рюкзак, фонарь…

Дополни таблицу своими примерами.

Үҙем менән сәйәхәткә алам	Өйҙә ҡалдырам
Кроссовки…	Тун…

көн — день

үтеп китә — проходит
сәйәхәт — путешествие
ҡунаҡҡа — в гости

62 Нимә эшләйбеҙ?
Что мы делаем?

А Беҙ класс менән Мәскәүгә сәйәхәткә барабыҙ. Иртән сәғәт етелә мәктәп алдында йыйылабыҙ. Кәрим ағай автобус менән аэропортҡа алып бара. Сәғәт туғыҙҙа самолёт. Мәскәүҙә биш көн булабыҙ. Аҙаҡ поезд менән Өфөгә ҡайтабыҙ.

1. Познакомься с новыми словами.

һыу инәбеҙ

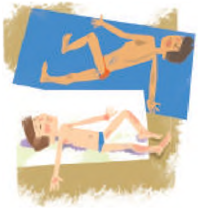
ҡояшта ҡыҙынабыҙ

еләк, бәшмәк йыябыҙ

балыҡ тотабыҙ

2. Шарик и кот Матроскин в письме к дяде Фёдору всё перепутали. Исправь ошибки.

Һау бул, Фёдор бабай! Ауылда бик рәхәт! Беҙ Шарик менән тотабыҙ, йыябыҙ. Шуға күрә ҡояшта ҡыҙынабыҙ, һыу инәбеҙ. Көндәр бик эҫе.

Һаумы, Фёдор бабай!

П **3.** Прочитайте диалог и составьте свой по образцу.

— Алло, әсәй, сәләм!
— Һаумы, ҡыҙым. Ауылда нисек?
— Ауылда рәхәт. Көндәр эҫе.
— Нимә эшләйһегеҙ?
— Ҡыҙҙар менән һыу инәбеҙ, ҡояшта ҡыҙынабыҙ.
— Өләсәйеңә ярҙам ит, ҡыҙым.
— Ярҙам итәм. Өләсәйем менән еләк йыябыҙ. Баҡсаға һыу һибәм.
— Афарин, ҡыҙым!

эҫе — жарко
баҡса — сад, огород
еләк — ягода
бәшмәк — гриб

йыйылабыҙ — собираемся
шуға күрә — поэтому
һыу һибәм — поливаю
афарин — молодец

63 Нимә эшләйбеҙ?
Что мы делаем?

А Ике малай бәхәсләшә:

— Каникулда ауылда рәхәт!

— Юк, лагерҙа!

— Ауылда һыу инәбеҙ, ҡояшта ҡыҙынабыҙ.

— Лагерҙа ла.

— Ауылда малайҙар менән уйнайбыҙ!

— Лагерҙа ла.

— Ауылда еләк йыябыҙ, балыҡ тотабыҙ.

— Лагерҙа ла.

— Өләсәйем иртән ҡоймаҡ йәки бәлеш бешерә.

— ...

Запомни!

в корне слова	окончание	примеры
гласные о, ы, а, у, я	-быҙ	йыябыҙ уйнайбыҙ ашайбыҙ
гласные ө, ү, ә, и, е, э	-беҙ	китәбеҙ инәбеҙ йүгерәбеҙ

1. Рассмотри внимательно распорядок дня в лагере. Составь текст по рисункам. Расскажи о вашем распорядке в лагере.

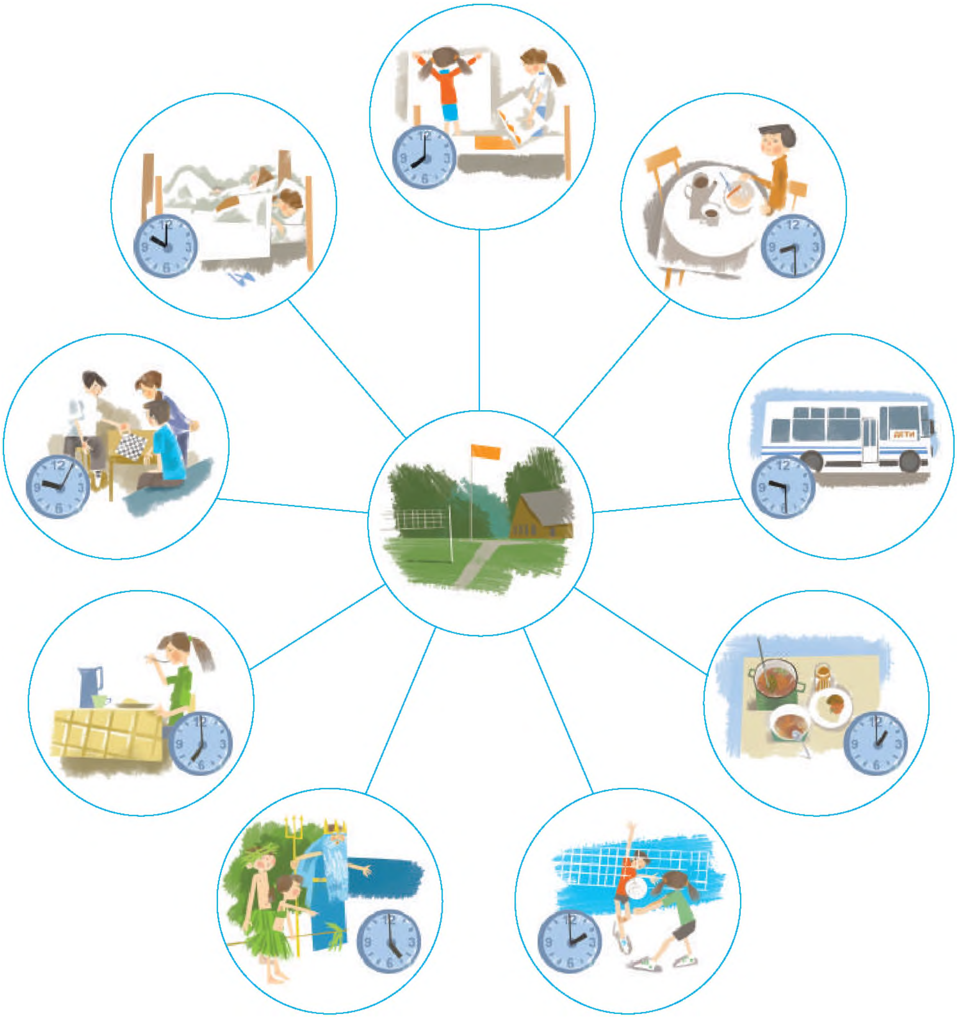

Өлгө: Лагерҙа сәғәт һигеҙҙә торабыҙ. Сәғәт биштә Нептун байрамын үткәрәбеҙ.

2. Выразительно прочитай стихотворение. Оцени своё чтение.

Лагерға

Уҡыуҙар бөттө,
Йәмле йәй етте.
Урман, тау, күлдәр
Беҙҙе бик көттө.

Һау бул һин, мәктәп,
Һау бул хәҙергә!
Ял итергә беҙ
Киттек лагерға.

(Шәриф Биҡҡол)

Правила поведения на воде

Нельзя купаться в незнакомых местах. Врачи советуют купаться 20 минут, потом сделать небольшой перерыв. После длительного пребывания на солнце нельзя сразу прыгать в воду.

А знаете ли вы, как вести себя на водоёмах?

йәй — лето

бәхәсләшәләр — спорят
үткәрәбеҙ — проводим
йәмле — красивый (-ая, -ое)

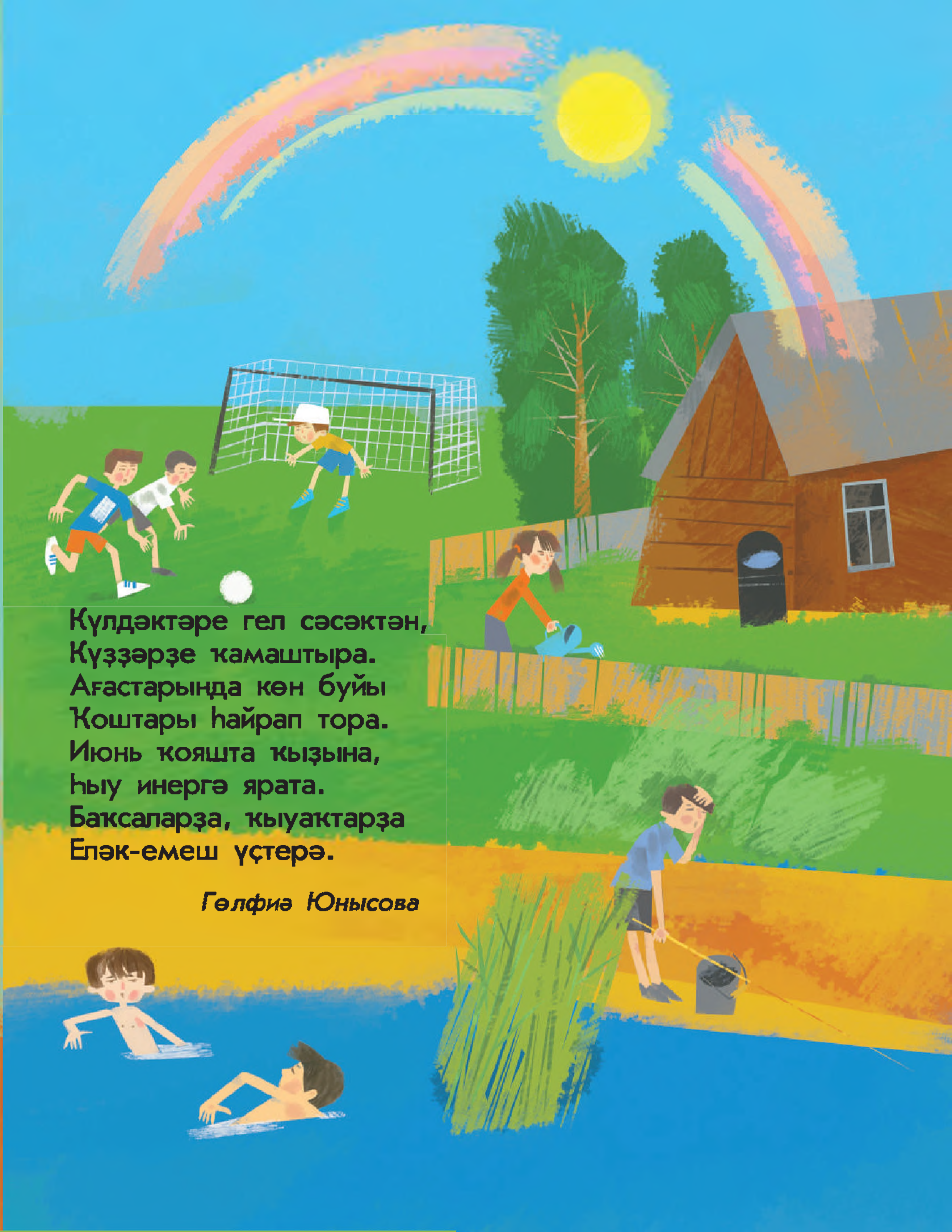

Күлдәктәре гел сәсәктән,
Күҙҙәрҙе ҡамаштыра.
Ағастарында көн буйы
Ҡоштары һайрап тора.
Июнь ҡояшта ҡыҙына,
Һыу инергә ярата.
Баҡсаларҙа, ҡыуаҡтарҙа
Еләк-емеш үҫтерә.

Гөлфиә Юнысова

64 Ҡабатлау
Повторение

Ҡәҙерле балалар!

Башҡорт теле төрки телдәре төркөмөнә ҡарай. Донъяла 100 миллиондан ашыу кеше был телдәрҙә һөйләшә.

Шиғырҙы уҡып, уларҙы иҫегеҙҙә ҡалдырығыҙ.

Дорогие ребята!

Башкирский язык относится к тюркскому семейству языков. В мире более 100 миллионов человек разговаривают на этих языках.

Прочитав стихотворение, вы узнаете, какие языки являются родственными башкирскому языку.

Телдәр иләндә Телдәр

Телдәр — бик тә зирәк малай
Ярата туған телен,
Телдәр иләнә барған ул
Алырға аҡыл, белем.

Ҙур Телдәр иләндә Телдәр,
Балалар күплегенә
Аптыраған,
Сәләм биргән:
«Һаумы!» — тип ипле генә.

Татар менән Үзбәк уны
Ҡосаҡлаған: «Туған» — тип,

Ҡырғыҙ менән Ҡарағалпаҡ
Яратҡан, ти: «Уңған!» — тип.

Әзербайжан, Төрөкмән дә:
«Хуш килдең, Телдәр!» — тигән,—
Ҡарасай менән Балҡар ҙа
Сәләмләп башын эйгән.

Сыуаш хатта бейеп киткән,
Ҡумыҙ уйнаған Яҡут,
Өҙләгән Тыва, Алтай ҙа:
«Кәҙерле һин, — тип, — Башҡорт!»

Телдәрҙең ҡурай моңона
Йырлаған Төрөк, Уйғыр,
Нуғай менән Ҡараим да.
Оҙон булған, ти, был йыр.

Ҡумыҡ, Хакас сәсәнлектә
Ярышҡан кемуҙарҙан.
Ғағауыз менән Долған да
Ҡалышмаған уларҙан.

Ҡаҙаҡ ҡуш ҡуллап көрәшеп,
Тотторған саптар атын:
«Һабантуйҙа елдерерһең,
Данлы бит, башҡорт, затың».

Танышып, бүләк бирешеп
Бөткәс ҡәрҙәш-туғандар,
Төрки телдәрҙең тарихын
Уҡырға ултырғандар.

(Фаҡиһа Туғыҙбаева)

Һанап ҡара әле

Бында тора бесәйҙәр,
Һана нисә бесәй бар:
Береһе уның һөт эсә,
Береһе тәҙрә төбөндә,
Береһе шкаф янында
Сысҡан сыҡҡанын көтә.
Өсәүһе йомғаҡ булып,
Йоҡлап ята төш күреп.

Әхмәттең бер алмаһы,
Әсғәттең бер алмаһы,
Бер алма бар Әсмәлә,
Бер алма бар Сафала,
Берәү өҫтәлдә ята.
Ә бөтәһе нисә алма?

(Ғариф Ғүмәр)

Компьютер

Компьютерҙа уйнайым,
Уйнап-уйнап туймайым.
Дүрт булды ике күҙем,
Дүртәүгә әле түҙҙем.

Уйнап-уйнап туймағас,
Ваҡытты ла туймағас,
Алты булды бит күҙем,
Алтыға әле түҙҙем.

Эй компьютер, компьютер,
Минән китсе, ары тор,
Арыным мин, арыным,
Ниндәй хәлгә тарыным?

«Уйын етте!» — Аңламайым,
Айырыла алмайым,
Ун булды ике күҙем,
Унға ла әле түҙҙем.

Түҙҙем дә ул, ҡоланым,
Ҡоланым да иланым,
Ауырта шул ун күҙем,
Ҡайҙан алайым түҙем?!

Ә компьютер туҡтамай,
Туҡтарға ла уйламай,
Тиле телепузиктар
Көлә минән: «Уй, малай,
Уйнай белмәйһең уйын,
Уйын түгел дә ҡыйын!»
Йә биш, йә өс күҙҙәре,
Һаман көлә үҙҙәре,
Минән көлә үҙҙәре.

(Факиһа Туғыҙбаева)

Олатайым ордены

Бөйөк еңеү көнөндә гел
Орден таға олатай.
— Орденыңды бир, олатай,
Мин саҡ ҡына уйнатам, —
Тигәйнем дә, күрһәндә ул:
— Орден — был, түгел тәтәй.
Тыңла, улым, һөйләгәнде,
Һин — ҙур, түгел бәләкәй.
Ат атланып, яуға саптым
Фашистар баҫҡас илде,
Улар шундай көслө ине,
Улар шундай күп ине.
Фашистарҙың танкыларын
Шартлаттым, һаны ла юҡ,
Үҙем ҡаты яраландым,
Аҡҡан, ти, ҡаным да ныҡ.
Был орденды шуның өсөн
Бирҙеләр миңә, балам.
Еңеү көнөндә уйланып,
Ҡулыма уны алам...
Бөгөн — бөйөк Еңеү көнө,
Байрам бөгөн, ҙур байрам.
Олатайым менән бергә
Мин дә байрамға барам.

(Факиһа Туғыҙбаева)

Балалар уйыны

Йөҙөк һалыш

Балалар теҙелешеп ултыра. Берәү «йөҙөк һалыусы» була. Ул малай-ҡыҙҙарҙың ҡулдарына йөҙөк һала. Йөҙөк һалыусы: «Кемдә йөҙөк, һикереп сыҡ», — ти. Йөҙөклө кеше һикереп торғанда, күршеләре (соседи) уны тоторға тейеш. Тотһалар, ул кешегә яза (наказание) бирелә: йырларға, бейергә, шиғыр һөйләргә, әтәс булып ҡысҡырырға.

Прочитай, заменяя рисунки словами.

Ғаилә байрамдары. Семейные праздники

Тыуған көн. День рождения

Асияның тыуған көнө. Әсәһе ҡыҙына бүләк итте. Атаһы алған. Өләсәһе бәйләгән. Олатаһының бүләге — . Ҡартатаһы алған. Ҡартәсәһе һүрәт төшөрөргә бүләк итте.

Һый күп ине. ашанылар, бик тәмле ине. Аҙаҡтан менән эстеләр.

Өҫтәл артынан торғас, Асия кейеп ҡараны. таман. Олатаһы менән уҡынылар, ҡартатаһы, ҡартәсәһе менән төшөрҙөләр.

Атаһы бергә ултыртып, фотоға төшөрҙө. Тыуған көн бик күңелле булды.

(Факиһа Туғыҙбаева)

Дүрт ҡыҙыҡай

Дүрт ҡыҙыҡай менән әсәй килә.

— Үҙемә ҙур сумка алам, — ти әсә.

— Тағы ла дүрт бәләкәй сумка, — ти дүрт ҡыҙыҡай.

— Ҙур тараҡ (расчёска) һатып алам, — ти әсә.

— Беҙгә лә дүрт бәләкәй тараҡ, — ти дүрт ҡыҙыҡай.

— Ҙур яулыҡ (платок) һатып алам, — ти әсә.

— Тағы ла дүрт бәләкәй яулыҡ, — ти дүрт ҡыҙыҡай.

— Тағы ла иҙән йыуырға щётка алам, — ти әсә.

Дүрт ҡыҙыҡай бер һүҙ ҙә өндәшмәй.

(Д. Лукичтан)

Дарыу

Бер ҡыҙҙың әсәһе ауырып китә. Врач ауырыуға бик әсе дарыу бирә. Ҡыҙыҡай әсәһенең дарыуҙы ҡыйынлыҡ менән эскәнен күрә лә:

— Ҡәҙерле әсәкәйем, ҡана, был әсе дарыуҙы һинең өсөн үҙем эсәйем, — ти.

(К. Ушинскийҙан)

Башҡортса-русса һүҙлек / Башкирско-русский словарь

А

ағай — брат
ағас — дерево
Айҙа — на Луне
айыу — медведь
аҡ — белый (-ая, -ое)
аҡҡош — лебедь
алты — шесть
алтын ҡул — золотые руки
алтынсы — шестой
алыусы — покупатель
апай — сестра
арҡа — спина
арыҫлан — лев
аҫтында — под (*предлог*)
асыуланып — сердито
ат — лошадь
атай — папа
ауыҙ — рот
ауыл — деревня
ауылда — в деревне
ауырта — болит
ауыртмай — не болит
афарин — молодец
аш — суп
ашай — ест
ашайым — ем, кушаю
ашарға эҙләй — ищет еду
ашхана — столовая
аяҡ — нога

Б

байрам — праздник
баҡса — сад, огород
бал — мёд
балалар — дети
балалар баҡсаһы — детский сад
балғалаҡ — чайная ложка
балыҡ — рыба
балыҡ тотабыҙ — ловим рыбу
бар — есть
бармаҡ — палец
бармы? — есть ли?
батыр — смелый (-ая, -ое)
баҫтырҙы — погнался
баш — голова
башҡа ҡояш һуғыу (*фразеол.*), **көн тейеү** — солнечный удар
беҙ — мы
беҙҙең — наш
бейек — высоко
бейеү — танец
бейәләй — варежки
белем — знания
бер — один
беренсе — первый
бесәй — кот, кошка
бесәй балаһы — котёнок

бесән — се́но
бешерҙе — пригото́вила
биҙәйбеҙ — украша́ем
билдә — оце́нка
бит — лицо́
битен йыуа — умыва́ется
биш — пять
бишенсе — пя́тый
боҙ — лёд
бөгөн — сего́дня
бөркөт — орёл
бутҡа — ка́ша
бүләк — пода́рок
бүре — волк
бүрек — ша́пка
быҙау — телёнок
бышма — ва́ленки
был нимә? — что э́то?
бысаҡ — нож
бысратма — не па́чкай
бәлеш — пиро́г
бәләкәй — ма́ленький (-ая, -ое)
бәләкәстәр — малыши́
бәхетле — сча́стливый (-ая, -ое)
бәхәсләшәләр — спо́рят
бәшмәк — грибы́

В

ватма — не лома́й
врач булып — врачо́м

Г

генә — то́лько

Ғ

ғаилә — семья́
ғәжәп — удиви́тельный (-ая, -ое)
ғәфү ит — извини́

Д

дарыу — лека́рство
дошман — враг
дөйә — верблю́д
дөрөҫ — пра́вильно
дуҫ — друг
дуҫтар — друзья́
дүрт — четы́ре
дүртенсе — четвёртый
дәрес башланды (бөттө) — уро́к начался́ (зако́нчился)
дәрес әҙерләй — де́лает уро́ки
дәреслек — уче́бник
дәреслектән уҡы — чита́й по уче́бнику
дәфтәр — тетра́дь
дәфтәргә яҙабыҙ — пи́шем в тетра́ди

Ҙ

ҙур — большо́й (-ая, -ое)

Е

ейән — внук
ейәнсәр — вну́чка
еләк — я́года

ем — корм
ерҙә — на земле́
ете — семь
етенсе — седьмо́й

З

зәңгәр — голубо́й
(-ая, -ое)

И

ике — два
икенсе — второ́й
икмәк — хлеб
инергә мөмкинме (яраймы)? — мо́жно войти́?
ирен — губа́
иртәгә — за́втра
иртә — у́тро
иртәнсәк — у́тром
иртәнге аш — за́втрак
иҫке — ста́рый (-ая, -ое)
ит — мя́со
итек — сапоги́
иш — па́ра
ишетмәйем — не слы́шу

Й

йоҡлай — спит
йомортҡа — яйцо́
йомшаҡ — мя́гкий (-ая, -ое)
йондоҙ — звезда́
йортта — в до́ме
йөҙә — пла́вает
йөк — воз
йөнтәҫ — мохна́тый
(-ая, -ое)
йүнәтә — ремонти́рует
йығылдым — упа́л
йыйылабыҙ — собира́емся
йыйып ҡуймай — не убира́ет
йыр — пе́сня
йыябыҙ — собира́ем
йәй — ле́то
йәйге — ле́тний (-яя, -ее)
йәмле — краси́вый
(-ая, -ое)
йәшел — зелёный (-ая,-ое)
йәшенә — пря́чется
йәшәйем — живу́
йәшәмәйем — не живу́

К

карауат — крова́ть
картуф — карто́шка
кейәм — наде́ну, надева́ю
киймәйем — не наде́ну
кемдеке? — чей? чья? чьё?
керпек — ресни́ца
кеҫә — карма́н
кибет — магази́н
килделәр — пришли́
кис — ве́чер
кис көнө — ве́чером
кисә — вчера́
китапты асығыҙ — откро́йте кни́гу

китапты ябығыҙ — закройте книгу
класс ниндәй? — класс какой?
көн — день
көслө — сильный (-ая, -ое)
көсөк — щенок
күгәрсен — голубь
күҙ — глаз
күҙ һалыу — глаз положить
күҙәтеп ултырам — наблюдаю
күк — небо
күңелле — весело
күп — много
күркә — индюк
күркә себеше — индюшонок
кәҙә — коза
кәҙә бәрәсе — козлёнок
кәкүк — кукушка
кәрәк — надо
кәрәкмәй — не надо

Ҡ

ҡабатлай — повторяет
ҡаҙ — гусь
ҡаҙ бәпкәһе — гусёнок
ҡаҙы — домашняя колбаса
ҡайҙа? — где?
ҡайҙан? — откуда?
ҡалаҡ — ложка
ҡалала — в городе
ҡанат — крыло
ҡар — снег
ҡар бабай — снеговик
ҡара — чёрный (-ая, -ое)
ҡарай — смотрит, ухаживает
ҡарға — ворона
ҡарлуғас — ласточка
Ҡарһылыу — Снегурочка
ҡаршылай — встречает
ҡаса — убегает
ҡасан? — когда?
ҡаш — бровь
ҡоймаҡ — блин
ҡойроҡ — хвост
ҡолаҡ — ухо
ҡолон — жеребёнок
ҡорот — курут
ҡорт — червь
ҡояш — солнце
ҡул — рука
ҡул эше — рукоделие
ҡунаҡта — в гости
ҡурай — курай
ҡурҡаҡ — трусливый (-ая, -ое)
ҡурҡма — не бойся
ҡурсаҡ — кукла
ҡусты — братишка
ҡуян — заяц
ҡыҙыл — красный (-ая, -ое)
ҡыҙыҡ — интересно, смешно
ҡыҙынабыҙ — загораем

ҡымыҙ — ку́мыс
ҡысҡырған — кри́кнул
ҡысҡырып — гро́мко
Ҡыш бабай — Дед Моро́з
ҡәләм — каранда́ш

М

май — ма́сло
маймыл — обезья́на
маңлай — лоб
матур — краси́вый (-ая, -ое)
менән — с *(предлог)*
мин — я
мин ауылда — я в дере́вне
мин нимә яратам? — что я люблю́?
мин экскурсияла — я на экску́рсии
минең кескәй дуҫтарым — мои́ ма́ленькие друзья́
минең исемем — моё и́мя
минең мәктәбем — моя́ шко́ла
миң — ро́динка
морон — мо́рда
мырылдай — мурлы́чет
мышы — лось
мәктәп — шко́ла
мәктәп ниндәй? — шко́ла кака́я?

Н

насар — плохо́й (-ая, -ое)
нимә булды? — что случи́лось?
нимәгә? — кому́? чему́?
нимә менән? — чем? с чем?
нимә эшләй? — что де́лает?
нимә эшләйем? — что де́лаю?
ниндәй? — како́й?
нисек? — как?
ни эшләп? — почему́?
ныҡ баҫмағыҙ — не то́пайте

О

ойоҡбаш — носки́
олатай, ҡартатай — де́душка
оса — лета́ет
осоп киткән — улете́л
осрашырбыҙ — встре́тимся
оя — гнездо́

Ө

өйгә эш — дома́шняя рабо́та
өйрәк — у́тка
өйрәк бәпкәһе — утёнок

өләсәй, картәсәй — бабушка
өрә — лает
өс — три
өс катлы — трёхэтажный
өсөнсө — третий
өҫтөндә — на *(предлог)*
Өфө — Уфа

Р

рәхмәт — спасибо
рәхәт — хорошо

С

салбар — брюки
сана — сани
саңғы — лыжи
саф — свежий (-ая, -ее)
суҡыш — клюв
сусҡа — свинья
сусҡа балаһы — поросёнок
сыға — выходит
сығырға яраймы? — можно выйти?
сыйырсыҡ — скворец
сынаяҡ — чашка
сәй — чай
сәйәхәт — путешествие
сәксәк — чак-чак
сәләм — привет
сәнскә — вилка
сәс — волосы
сәтләүек — орех
сәхнә — сцена

Т

таба — сковорода
таҙа — чистый (-ая, -ое)
таҡтаға сыҡ — выйди к доске
тамамлана — заканчивается
таптар — пятна
тарата — раздаёт
татыу — дружно
тау — гора
тауҙа — на горе
тау хужаһы — хозяин горы
тауыҡ — курица
тауыҡ себеше — цыплёнок
ташлама — не бросай
тейен — белка
тейҙеңме? — трогала?
тел — язык
тел йотоу — язык проглотить
тел сарлау — лясы точить
телә — режет
терпе — ёж
теш — зуб
тиҙҙән — скоро
тик — только
тоҡом — порода
торна — журавль
тотҡан — поймала

төҙөй — строит
төлкө — лиса
төш — полдень
төшкө аш — обед
туған — родственник
туғыҙ — девять
туғыҙынсы — девятый
туҙҙырма — не разбрасывай
туҡтаны — остановился
тумыртҡа — дятел
тун — шуба
туңдырма — мороженое
туп — мяч
турғай — воробей
тутыйғош — попугай
түгел — не *(частица)*
түңәрәк — кружок
тыуған көн — день рождения
тышта — на улице
тәмле — вкусно
тәнәфес — перемена
тәпәй — лапы
тәрбиәләй — ухаживает

У

уйнай — играет
уҡый — учится, читает
уҡыйым — учусь
уҡыта — учит
уҡытыусы — учитель
уҡыусылар — ученики
ул — он (она)
ун — десять
унынсы — десятый
уның исеме — его (её) имя
уң — правая (-ый, -ое)
урамда йөрөй — гуляет на улице
урамында — на улице
уҫал — злой
утыҙ биш — тридцать пять

Ү

үгеҙ — бык
үпкәләштеләр — обиделись друг на друга
үркәс — горб
үсекләй — дразнит
үтеп китә — проходит
үткәрәбеҙ — проводим

Ф

фатирҙа — в квартире
фил — слон
фән — наука, предмет

Х

хәйләкәр — хитрый

Һ

һайрай — поёт
һайыҫҡан — сорока

һаҡ йөрө — ходи осторожно
һаҡлай — охраняет
һалбыр ҡолаҡлы — лопоухий (-ая, -ое)
һандуғас — соловей
һарыҡ — овца
һарыҡ бәрәсе — ягнёнок
һатыусы — продавец
һатып алды — купил
һау бул — до свидания
һау булығыҙ — до свидания
һаумы — здравствуй
һаумыһығыҙ — здравствуйте
һеҙ кем? — вы кто?
һеңле — сестрёнка
һигеҙ — восемь
һигеҙенсе — восьмой
һикерә — прыгает
һин — ты
һин ҡайҙа йәшәйһең? — ты где живёшь?
һин кем? — ты кто?
һинең исемең — твоё имя
һинең исемең нисек? — как тебя зовут?
һиңә нисә йәш? — сколько тебе лет?
һөйәк — кость
һөйләй — рассказывает
һөйләйбеҙ — рассказываем
һөйләштек — договорились
һөртә — вытирает
һөт — молоко
һуғып ала — постукивает
һут — сок
һүрәт төшөрә — рисует
һыйыр — корова
һыу — вода
һыуҙа — в воде
һыу инәбеҙ — купаемся
һыу һибәм — поливаю
һыуыҡ — холодно

Ш

шауламағыҙ — не шумите
шаяра — играет, шутит
шиғыр — стихотворение
шишмә — источник
шөғөлләнәм — занимаюсь
шуға күрә — поэтому
шыршы — ёлка
шыуабыҙ — катаемся

Э

эйе — да
эләбеҙ — вешаем
энәле — колючий (-ая, -ее)
эремсек — творог
эсендә — в *(предлог)*, внутри
эсәм — пью
эҫе — жарко

эт — собака
эшләй — работает

ә

әҙерләйбеҙ — готовим
әҙерләнә — готовится
әллә — не знаю
әсәй — мама

Ю

юйғыс — ластик
юҡ — нет
юҡтыр — нет, наверное
юлбарыҫ — тигр
юрый ғына — понарошку

Я

яҙ — весна
яҙа — пишет
яҡшы — хорошо
ял итә — отдыхает
ялбыр йөнлө
длинношёрстный (-ая, -ое)
янында, эргәһендә — рядом, возле, около
яңы — новый
яңылыштың — ошибся
яр — берег
ярҙам итә — помогает
ярты — половина
ята — лежит

Йөкмәткеһе / Содержание

Танышыу	3	Знакомство	3
Был мин	15	Это я	15
Минең ғаиләм	20	Моя семья	20
Мин нимә яратам?	30	Что я люблю?	30
Минең мәктәбем	39	Моя школа	39
Минең класым	42	Мой класс	42
Мин мәктәпкә йыйынам	44	Я собираюсь в школу	44
Мин уҡыусы	47	Я ученик	47
Мин дәрестә	50	Я на уроке	50
Мин дәрестән сыҡтым	53	Я вышел с уроков	53
Минең уйынсыҡтарым	61	Мои игрушки	61
Мин уйнарға яратам	71	Я люблю играть	71
Мин уйнарға сығам	76	Я выхожу играть	76
Мин уйнарға сыҡтым	80	Я вышел играть	80
Минең кескәй дуҫтарым	83	Мои маленькие друзья	83
Мин ял итәм	91	Я отдыхаю	91
Уҡыу өсөн материал	130	Материалы для чтения	130
Башҡортса-русса һүҙлек	137	Башкирско-русский словарь	137

Учебное пособие

Тулумбаев Хасан Абдуллович
Давлетшина Мархаба Саяфаровна
Гиниятуллина Файруза Миассаровна
Кинзябаева Нафиса Наилевна

БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК

Учебное пособие для 2 класса для изучения башкирского языка (как государственного) в общеобразовательных организациях с русским языком обучения

(на башкирском и русском языках)

Уҡыу баҫмаһы

Толомбаев Хәсән Абдулла улы
Дәүләтшина Мәрхәбә Сәйәфәр ҡыҙы
Ғиниәтуллина Фәйрүзә Миәссәр ҡыҙы
Кинйәбаева Нәфисә Наил ҡыҙы

БАШҠОРТ ТЕЛЕ

Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-се класы өсөн башҡорт телен (дәүләт теле булараҡ) өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы

Редакция мөдире Г. А. Раянова
Мөхәррире Ә. А. Баһаманова
Рәссамы Г. Е. Голубев
Биҙәлеш мөхәррире А. Р. Мөхтәруллин
Техник мөхәррире Г. Р. Исхаҡова
Корректорҙары Ю. Р. Хәбибуллина, А. Р. Баййегетова

Баҫырға ҡул ҡуйылды 05.10.2017. Форматы 70×90 1/16. Офсет ҡағыҙы. JournalSans гарнитураһы.
Офсет ысулы менән баҫылды. Шартлы баҫма таб. 10,82+0,29 форз. Шартлы буяу отт. 45,03.
Иҫәп-нәшер таб. 5,95+0,525 форз. Тиражы 40610 дана. Заказ 1.0197.17.

Башҡортостан Республикаһының Зәйнәб Биишева исемендәге
Башҡортостан «Китап» нәшриәте дәүләт унитар предприятиеһы.
450001, Өфө, Октябрь проспекты, 2.

Тышта ҡар яуа,
Ниндәй саф һауа!
Әйҙә сығайыҡ,
Саңғы шыуайыҡ.
Ҡырға барайыҡ,
Юлдар ярайыҡ.
Биттәр ал булыр,
Яҡшы ял булыр!

Ҡадир Даян

Март

Малайҙарҙың яҙ тигәне
Эй шаян булып сыҡты.
Ҡояш менән дуҫлашты ла,
Ҡыуҙы бынан һыуыҡты.
Ул иреткәс ҡар, боҙҙарҙы,
Гөрләүектәр аҡтылар.
«Март булғанда
ҡайтыу шарт!» — тип
Ҡоштар осоп ҡайттылар.

Гөлфиә Юнысова